
Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyəti Dialoqu

QEYRİ-RƏSMİ TƏRCÜMƏ

12 aprel 2017-ci il

**QHT-lərə dair Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin və
təcrübəsinin Avropa Standartlarına uyğunlaşdırılması**

Bu hesabat Avropa İttifaqı ilə Avropa Şurasının birgə layihəsi olan "Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti dialoqu" layihəsi çərçivəsində Avropa Şurasının Beynəlxalq QHT Konfransının QHT qanunvericiliyi üzrə ekspertlər şurası ilə birgə hazırlanıb. 2016-cı ilin mart ayında icra olunmağa başlamış layihənin əsas məqsədi QHT-lərə dair milli qanunvericiliyi və onun tətbiqi praktikasını Avropa standartlarına uyğun təkmilləşdirməklə Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti dialoqu təşviq etməkdir. Eyni zamanda layihənin digər məqsədi müvafiq hökumət qurumları və yerli vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının bacarıq və imkanlarını artırmaqla onlar arasında məsləhətləşmə və əməkdaşlıq perspektivlərini gücləndirməkdən ibarətdir.

Bu hesabatın məqsədi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi və praktikasını Avropa standartlarına uyğunlaşdırmaq istiqamətində Azərbaycan hökumətinin səylərinə töhfə verəcək tövsiyələr təklif etməkdir.

Bu hesabat Avropa Şurasının seçdiyi beynəlxalq ekspertlər tərəfindən hazırlanıb. Burada ifadə olunan fikirlər və daxil edilən məlumat müəlliflərə aiddir və Avropa İttifaqının və ya Avropa Şurasının rəsmi rəyi olaraq qəbul edilməməlidir. Avropa İttifaqı və Avropa Şurası hesabatda əks olunan məlumatın doğruluğuna zəmanət vermir və bu təşkilatlar hesabatda təqdim edilən məlumatın istifadəsinə görə məsuliyyət daşımır.

Mündəricat

A.	Giriş	4
B.	QHT qanunvericiliyi və onun tətbiqinin problemlı aspektləri	7
C.	Gələcəyə baxış (Tövsiyələr)	17
D.	İcra	36

A. Giriş

1. Bu hesabat mövcud qanun və təcrübənin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində Azərbaycan Respublikasının qeyri-hökumət təşkilatlarına (“QHT”) dair qanunvericiliyinə edilə biləcək hansı istiqamətdə dəyişdirilə bilməsinə həsr edilib.
2. Azərbaycan Respublikasında QHT-lərin yaradılması və fəaliyyəti ilə əlaqədar xüsusi maraq kəsb edən qanunvericilik qanunlardan, həmçinin digər normativ-hüquqi sənədlərdən ibarətdir.
3. Birinciyə Mülki Məcəllə, “Qeyri-Hökumət Təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu (“QHT Qanunu”), “Hüquqi Şəxslərin Dövlət Qeydiyyatı və Dövlət Reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu (“Qeydiyyat haqqında Qanun”), “Qrant haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu (“Qrant haqqında Qanun”), İnzibati Xətalər Məcəlləsi və Vergi Məcəlləsi aiddir.
4. Sonuncuya “Bəzi qanunvericilik aktlarına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun icrasına dair Prezident Fərmanı (“2009-cu il tarixli birinci Fərman”)¹, “Azərbaycan Respublikası #842-IIIQD sayılı Qanunun icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bəzi Fərmanlarına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (“2009-cu il tarixli ikinci Fərman”)², “Xarici donorlar tərəfindən Azərbaycan Respublikası ərazisində qrantların verilməsi prosedurunda “bir pəncərə” prinsipinin tətbiqi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (“2016-cı il tarixli Fərman”)³, “Qeyri-hökumət təşkilatlarının, xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin fəaliyyətinin öyrənilməsi Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı⁴ və Nazirlər Kabinetinin müxtəlif Qərarları aiddir⁵.
5. Yuxarıda istinad edilən qanunlara bizim sadaladığımız və sadalamadığımız dəyişikliklər edilmişdir. Bu dəyişikliklər 2009⁶, 2013⁷, 2014⁸, 2015⁹ və 2016-cı¹⁰ illərdə edilmişdir.

¹ 27 avqust 2009-cu ildə qəbul edilib (№ 146).

² 21 dekabr 2009-cu ildə qəbul edilib (№ 200).

³ № 1083, 21 oktyabr 2016-cı ildə qəbul edilib.

⁴ “Qeyri-hökumət təşkilatlarının, xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin fəaliyyətinin öyrənilməsi Qaydaları”, Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının 28 dekabr 2015-ci il tarixli 11-N nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

⁵ 201 sayılı 25 dekabr 2009-cu il tarixli Qərar (“Qeyri-hökumət təşkilatının illik maliyyə hesabatının forması, məzmunu və təqdim edilməsi Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında), 43 sayılı 16 mart 2011-ci il tarixli Qərar (“Azərbaycan Respublikasında xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin dövlət qeydiyyatı ilə bağlı sazişin hazırlanması üçün danışıqların aparılması və bağlanması Qaydaları”), 216 sayılı 5 iyun 2015-ci il tarixli Qərar “Qrant müqavilələrinin (qərarlarının) qeydə alınması Qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə”, 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərar (“Qeyri-hökumət təşkilatının, habelə xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin qəbul etdiyi ianələrin məbləği və ianəni vermiş şəxslər barədə məlumatların təqdim edilməsi Qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə), 337 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərar (“Qeyri-hökumət təşkilatları, habelə xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəlikləri tərəfindən xarici maliyyə mənbələri hesabına xidmətlərin göstərilməsi və ya işlərin görülməsi haqqında müqavilələrin qeydiyyata alınması Qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə) və 339 sayılı 22 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərar (“Xarici donorlar tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ərazisində qrant vermək hüququnun əldə edilməsi Qaydası”nın təsdiq edilməsi barədə).

⁶ 1 sentyabr 2009-cu il tarixdə qüvvəyə minən № 842-IIIQD 'Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarının dəyişdirilməsi haqqında' Azərbaycan Respublikası qanunu ilə qüvvəyə minib.

⁷ 15 fevral 2013-cü il (№ 561-IVQD) və 17 dekabr 2013-cü il tarixlərində (№ 849-IVQD) Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən imzalanan “Azərbaycan Respublikası “Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai

Bundan başqa, qrantın qeydiyyatına dair və xarici donörlər tərəfindən Azərbaycan Respublikasında qrantın verilməsi hüququnun əldə edilməsinə dair Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il tarixli iki qərarına da müvafiq olaraq 11 yanvar 2017-ci il¹¹ və 24 yanvar 2017-ci il¹² tarixlərində dəyişikliklər edilmişdir.

6. Müvafiq Avropa standartları Avropa İnsan hüquqları Konvensiyası ("Avropa Konvensiyası"), Avropa İnsan hüquqları məhkəməsinin presedent hüququ ("Avropa Məhkəməsi"), İnformasiyaya çıxış, qərarların qəbulu prosesində ictimai iştirak, ətraf mühitə dair məsələlər üzrə ədalət mühakiməsinə çıxış haqqında Konvensiya ("Orxus Konvensiyası")¹³, Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının hüquqi statusunun tanınması haqqında Avropa Konvensiyası¹⁴, Avropada qeyri-hökumət təşkilatlarının hüquqi statusuna dair Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyəsi ("CM/Rec(2007)14" sayılı Tövsiyə)¹⁵, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Tövsiyə və Qətnamələri¹⁶, Avropada qeyri-hökumət təşkilatlarının statusuna dair Təməl Prinsiplər¹⁷, Venesiya Komissiyası və ATƏT-in Demokratik Təhsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun (ATƏT/DTIHB) birləşmək azadlığına dair Birgə Prinsipləri¹⁸ və birləşmək azadlığına dair Venesiya Komissiyasının qəbul etdiyi Rəylər¹⁹.
7. Bu standartların hər birinin ən vacib aspekti QHT-ləri könüllü və özünüidarədən qurum və ya təşkilat kimi tanımasıdır, yəni onlar dövlət orqanlarının göstərişlərinə məruz

birliklər və fondlar) haqqında" Qanuna dəyişikliklərin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu və "Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu. Lakin müvafiq dəyişikliklər 14 may 2013-cü ildə İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və 17 dekabr 2013-cü ildə "Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında"(bundan sonra "Qeydiyyat haqqında" qanun adlanılır) Qanuna da edilmişdir.

⁸ Misal üçün, hər ikisi Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən 17 oktyabr 2014-cü ildə imzalanan "Azərbaycan Respublikası "Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında" Qanuna dəyişikliklərin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu və Qrant haqqında Qanuna edilmiş müəyyən dəyişikliklər.

⁹ Qeydiyyat haqqında Qanuna 6 oktyabr 2015-ci ildə "Qeydiyyat haqqında Qanuna" dəyişikliklərin edilməsi haqqında № 1352-IVQD sayılı Qanunla dəyişikliklər edilmişdir. 2015-ci ildə yeni İnzibati Xətalər Məcəlləsi qəbul edilmiş, lakin QHT-lərə aid müddəalar dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

¹⁰ İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 465-ci maddəsinə No. 173-VQD sayılı 4 mart 2016-cı il tarixli Qanunla dəyişiklik edilmişdir; bax aşağıda istinad 73.

¹¹ Nazirlər Kabinetinin 4 sayılı Qərarı ilə Nazirlər Kabinetinin 216 sayılı 5 iyun 2015-ci tarixli Qərarına dəyişiklik edilmişdir.

¹² Nazirlər Kabinetinin 12 sayılı Qərarı ilə Nazirlər Kabinetinin 339 sayılı 22 oktyabr 2015-ci tarixli Qərarına dəyişiklik edilmişdir.

¹³ Azərbaycan 23 mart 2000-ci ildə qoşulub.

¹⁴ Azərbaycan bu Konvensiyanı ratifikasiya etməyib. Lakin, CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyəyə uyğun olaraq, xarici QHT-lərə fəaliyyət göstərmələri üçün icazənin alınması tələbi yerli QHT-lərin qeydiyyatına qoyulan ümumi tələblərə uyğun olmalıdır.

¹⁵ Nazirlər Komitəsi tərəfindən 10 oktyabr 2007-ci ildə nazirlərin nümayəndələrinin 1006-cı iclasında qəbul edilmişdir. Nazirlər Komitəsi "Avropada QHT-lərin fəaliyyətlərinə qoyulan lazımsız məhdudiyyətlərin qarşısını necə almaq olar" sualına cavab olaraq bu Tövsiyənin "QHT-lərin müdafiəsi üçün minimal standartlar" müəyyən etməsini yenidən təsdiqləmişdir – nazirlərin nümayəndələrinin 16 noyabr 2016-cı il tarixli 1271-ci iclasında qəbul edilmiş Parlament Assambleyasının 2086(2016) sayılı Tövsiyəsi.

¹⁶ Bax, misal üçün, 2096(2016) sayılı Qətnamə, "Avropada QHT-lərin fəaliyyətlərinə qoyulan lazımsız məhdudiyyətlərin qarşısını necə almaq olar?", 28 yanvar 2016-cı il və 2086(2016) sayılı Tövsiyə, Avropada QHT-lərin fəaliyyətlərinə qoyulan lazımsız məhdudiyyətlərin qarşısını necə almaq olar?, 28 yanvar 2016-cı il.

¹⁷ 13 noyabr 2002-ci ildə qəbul edilib.

¹⁸ CDL-AD(2014)046, Komissiyanın 101-ci Plenar Sessiyasında qəbul edilib (Venesiya, 12-13 dekabr 2014-cü il).

¹⁹ Ən yeni toplusu üçün bax: Birləşmək Azadlığına dair Venesiya Komissiyasının Rəylərinin Toplusu (2014-cü ilin iyul ayına ola dəyişikliklərlə), CDL-PI(2014)004.

qalmamalı, fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən təsisçilərin və üzvlərin əsasən qeyri-kommersiya məqsədlərinə çatmaq üçün yaradılan təşkilatlardır. Onların məqsədləri və məqsədlərə nail olmaq üçün tətbiq edilən vasitələr demokratik cəmiyyətin tələblərinə uyğun olmalıdır, amma bu halın olduğuna dair prezumsiya olmalıdır. İctimai əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdə bunun dövlətin siyasəti ilə üst-üstə düşməsindən və ya qanunda dəyişikliyin tələb edilməsindən asılı olmayaraq onlar tədqiqat, maarifləndirmə və təbliğat aparmaqda xüsusi ilə sərbəst olmalıdırlar. QHT-ni yaradan və ya ona mənsub olan şəxslər öz tərkibini və fəaliyyət sahəsini, eləcə də qeydiyyatdan keçməyi və ya keçməməyi özləri seçməlidirlər. Bundan başqa, onlara aid hüquqi və fiskal çərçivələri həm onların yaradılmasına, həm də davamlı şəkildə fəaliyyətlərinin təşviqinə yardım etməlidir. Digər tərəfdən, onlara təsir edən dövlət orqanlarının hərəkət və ya hərəkətsizliyindən inzibati qaydada şikayət vermək imkanı olmalı və tam yurisdiksiyası olan müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən səmərəli şəkildə mübahisələndirilməyə açıq olmalıdır.

8. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 58-ci maddəsi ilə təmin edilən birləşmək azadlığının ifadə edildiyi şərtlər xüsusən ayrı-seçkiliyi qadağan edən 25-ci maddə ilə birgə oxunduqda Avropa Konvensiyasının 11-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan birləşmək azadlığı hüququna tam uyğundur, çünki sonuncu bərabər olaraq bütün fərdlərə, vətəndaşlara və qeyri-rezidentlərə təmin edilən bir hüquqdur²⁰.
9. Hazırkı hesabat ilk əvvəl Azərbaycan Respublikasında QHT qanunvericiliyinin müxtəlif aspektlərini onların təcrübədə tətbiqi ilə birlikdə nəzərdən keçirir ki, bunun da Avropa standartlarına uyğun olmadığı müəyyən edilmişdir. Daha sonra Avropa Məhkəməsinin qərarlarına və Avropa Şurası üzv ölkələrinin qabaqcıl təcrübəsinə əsaslanaraq ona Avropa standartlarına uyğunluğa gətirib çıxara bilən dəyişikliklərin qanunvericiliyə daxil edilməsi yolları təklif olunur.
10. Buradakı müzakirə hesabat yazılan anda qüvvədə olan qanunvericiliyə arxalanır²¹. 2017-ci ilin yanvar ayında qrant müqavilələrinin qeydiyyatı qaydalarına və xarici donör tərəfindən qrantın verilməsi qaydalarına edilən müxtəlif dəyişikliklər hüquqi çərçivəni²² bir az yaxşılaşdırmış, lakin bir çoxunu da dəyişdirmədən saxlamışdır.

²⁰ Konstitusiyanın 69-cu maddəsində əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin birləşmək azadlığının Azərbaycan üçün məcburi xarakter daşıyan beynəlxalq hüquq normalarına və milli qanunlarına uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilməsinin və Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan və ya müvəqqəti yaşayan xarici vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının yalnız beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilməsinin göstərilməsi ilk baxışdan Avropa Konvensiyasının 16-cı maddəsinin 11-ci maddəyə aid tələblərinə zidd deyil.

²¹ 23 fevral 2017-ci il.

²² Daha önəmli dəyişikliklər müvafiq hissələrdəki istinadlarda qeyd edilir.

B. QHT qanunvericiliyi və onun tətbiqinin problemlı aspektləri

11. QHT-lərə dair Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin və təcrübəsinin müxtəlif aspektlərinə Avropa standartlarına uyğun olmayan kimi baxılması konteksti kifayət qədər genişdir. Buraya, xüsusən, Avropa Məhkəməsinin qərarları²³, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qətnamələri²⁴, Avropa Şurası İnsan Hüquqları Komissarının müşahidələri²⁵, Venesiya Komissiyasının rəyləri²⁶, Avropa İttifaqının bəyanatı²⁷ və Avropa Şurası Beynəlxalq qeyri-hökumət Təşkilatları Konfransının QHT Qanunvericiliyi üzrə Ekspert Şurasının ölkə üzrə araşdırmaları²⁸ aiddir.
12. Bu müxtəlif orqanlar tərəfindən Avropa standartlarına uyğunluğun problemlı hesab edilən aspektləri, onlar tərəfindən qiymətləndirilən məsələlərin həmişə eyni olmamasına baxmayaraq, əsasən uzlaşır.
13. İstinadda qeyd edilən CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin qiymətləndirildiyi müvafiq standartla müqayisədə aşağıdakılar narahatçılıq doğuran məsələlərdir:

– *İcazə verilən fəaliyyət və məqsədlər*²⁹, xüsusi ilə,

²³ Qeydiyyat prosesində əsassız yubanmalara görə (*Ramazanova və digərləri Azərbaycana qarşı*, ərizə 44363/02, 1 yanvar 2007-ci il, *Nəsimova Azərbaycana qarşı*, ərizə 4307/04, 18 oktyabr 2007-ci il, *İsmayilov Azərbaycana qarşı*, ərizə 4439/04, 17 yanvar 2008-ci il və *Əliyev və başqaları Azərbaycana qarşı*, ərizə 28736/05, 18 dekabr 2008-ci il. Sözügedən QHT-lərin qeydə alınmasından sonra müraciət əsasında aşağıdakı oxşar ərizələr icraatdan çıxarılmışdır: *Əsədov və digərləri Azərbaycana qarşı*, ərizə 138/03, 26 oktyabr 2006-cı il, *Mustafayev Azərbaycana qarşı*, ərizə 14712/05, 9 noyabr 2006-cı il, *Suleymanova Azərbaycana qarşı*, ərizə 26241/05, 18 yanvar 2007-ci il və *Əlizadə Azərbaycana qarşı*, (qərar), 2733/05, 20 sentyabr 2007-ci il) və qanunsuz ləğv (*Təbiəti Mühafizə Cəmiyyəti və İsrailov Azərbaycana qarşı*, ərizə 37083/03, 8 oktyabr 2009-cu il və *İslam-İttihad Assosiasiyası və digərləri Azərbaycana qarşı*, ərizə 5548/05, 13 noyabr 2014-cü il). Bundan başqa, *Rəsul Cəfərov Azərbaycana qarşı*, ərizə 69981/14, 17 mart 2016-cı il işində qeyd edilmişdir ki, “qeyri-hökumət, qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik mühiti, o cümlədən, onların dövlət qeydiyyatı, maliyyələşməsi və hesabatlılığına dair məsələlərin tənzimlənməsində getdikcə sərt və məhdudlaşdırıcı olmuşdur” (paraqraf 120).

²⁴ 1917 (2013) sayılı Qətnamə, *Azərbaycan tərəfindən öhdəlik və vəzifələrin yerinə yetirilməsi*, 23 yanvar 2013-cü il və 2062 (2015) sayılı Qətnamə, *Azərbaycanda demokratik institutların fəaliyyəti*, 23 iyun 2015-ci il.

²⁵ *Azərbaycanda insan hüquqları vəziyyətinə dair Müşahidələr: fikri ifadə etmək azadlığı, birləşmək azadlığı və toplaşmaq azadlığı* (CommDH(2011)33, 29 sentyabr 2011-ci il); *Azərbaycan: təcili daha çox fikir ifadə etmək və toplaşmaq azadlığı lazımdır* (27 may 2013-cü il); *Avropa Şurası İnsan Hüquqları Komissarı Nils Muiznieks tərəfindən onun 22-24 may 2013-cü ildə Azərbaycana səfərindən sonra hazırladığı Hesabat* (CommDH(2013) 14, 6 avqust 2013-cü il); və *Azərbaycanda fikir ifadə etmək, toplaşmaq və birləşmək azadlıqlarına dair vəziyyət pisləşir* (23 aprel 2014-cü il).

²⁶ “*Azərbaycan Respublikası QHT qanunvericiliyinin insan haqları standartlarına uyğunluğuna dair Rəy*”, (CDL-AD(2011)035), plenar sessiyada 14-15 oktyabr 2011-ci ildə qəbul edilmişdir və *Dəyişikliklər edilmiş Azərbaycan Respublikası Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında Qanununa dair Rəy* (CDL-AD(2014)043), plenar sessiyada 12-13 dekabr 2014-cü ildə qəbul edilmişdir.

²⁷ *Avropa İttifaqı Ali Nümayəndəsi Ketrin Aşton və komissar Stefan Fülənin sözlərinin Azərbaycanda qeyri-hökumət təşkilatlarına dair qanunvericiliyə edilən dəyişikliklərlə ilə əlaqədar bəyanatı*, 140212/01 sayılı, 12 fevral 2014-cü il.

²⁸ *Azərbaycanda QHT qanununa 2009-cu ildə edilən dəyişikliklərə və onların icrasına dair Rəy* (OING Conf/Exp (2011) 2, sentyabr 2011-ci il) və *Azərbaycan Respublikası QHT qanununa 2009 və 2013-cü ildə edilən dəyişikliklərə və onların icrasına dair Rəy* (OING Conf/Exp (2014) 1, sentyabr 2014-cü il).

²⁹ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “11. QHT-lər öz məqsədlərini həyata keçirməkdə azad olmalıdırlar, bu şərtlə ki, məqsədlər və onlara nail olma vasitələri demokratik cəmiyyətin tələblərinə uyğun olsun. 12. QHT-lər ictimai debatların predmeti olan məsələlərlə bağlı tutduqları mövqeyin hökumət siyasətinə uyğun olub-olmamasından və ya qanunvericilikdə dəyişiklik tələb edib-etməməsindən asılı olmayaraq həmin məsələlərə dair tədqiqat, maarifləndirmə və təşviqat işini həyata keçirməkdə azad olmalıdırlar. 13. QHT-lər seçkidə və ya referendumda konkret namizədi və ya partiyayı dəstəkləməkdə azad olmalıdırlar, bu şərtlə ki, onlar öz motivlərini

- Məqsəd və fəaliyyətlərinin sülh xarakterli olmasına baxmayaraq ərazi bütövlüyünün pozulmasına yönəlmiş hesab edilməsi kimi maneə³⁰,
- Siyasi partiya, həmkarlar ittifaqları, dini birliklər və yerli özünüidarə orqanları funksiyasının həyata keçirilməsinə olan qadağanın qeyri-müəyyənliyi və nəticə etibarlı ilə onların siyasi və ya dini xarakterli məqsədlərə çatmalarına effektiv məhdudiyyətin yalnız siyasi partiya və ya dini birliklər hesab edilən qurumlara tətbiq edilməsi³¹,
- QHT-lərin nizamnamələrində “dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının səlahiyyətlərinin mənimsənilməsinə, habelə dövlət nəzarəti və yoxlama funksiyalarının nəzərdə tutulması”³² kimi müddəanın qadağan edilməsi, çünki burada yalnız dəqiqliyin olmaması deyil, həmçinin dövlət orqanlarının fəaliyyətləri və məqsədləri ilə əlaqəli ola bilən fəaliyyət və məqsədlərin həyata keçirilməsinin legitimliyinin tanınmaması məsələsi də vardır³³,
- QHT-nin öz məqsədlərini şəffaf şəkildə bəyan etməsinə baxmayaraq seçki və ya referendumda konkret namizədin və ya partiyanın dəstəklənməsinə olan qadağa³⁴,
- Təsis edilmə zamanı fəaliyyətin əhatə ərazisini (ümumazərbaycan, regional və ya yerli) seçmək tələbi³⁵,
- Dövlət orqanlarının adlarının istifadəsinə olan qadağanın QHT-lərə çəşdirici olmadan satirik və ya tənqidi məqsəd daşıyan addan istifadə edilməsini mümkünə etməsi³⁶,
- “yaxın qohumların” razılığı olmadan Azərbaycanın “görməli şəxsiyyətlərinin” adından istifadə edilməsinə olan qadağanın geniş olması³⁷, və

şəffaf şəkildə bəyan etsinlər. Hər hansı belə dəstək həmçinin seçkilərin və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsi haqqında qanunvericilikdən asılı olmalıdır. 35. Hüquqi şəxs statusu əldə etmək istəyən QHT-lərin məqsədlərinin qəbul edilən olub-olmadığının qiymətləndirilməsi siyasi plüralizm anlayışı barədə yetərinə məlumatlılığa və bu anlayışa hörmətə əsaslanmalıdır”. QHT-lərə icazə verilən fəaliyyətlərlə əlaqədar bir problemlə məsələ QHT Qanununun 22.4-cü maddəsində onların “peşəkar dini fəaliyyətlə” məşğul olmasının qadağan olunması idi ki, bu ifadənin anlayışı qanunvericilikdə mövcud deyildi (*İslam-İttihad İctimai Birliyi və digərləri Azərbaycana qarşı işdə* (ərizə 5548/05, 13 noyabr 2014-cü il) bu fakt Avropa Konvensiyasının 11-ci maddəsinin pozulması kimi qiymətləndirilmişdir); bu problem No. 162-IVQD sayılı Qanunla 10 iyun 2011-ci ildə “Dini etiqat azadlığı haqqında” Qanunun 4.1-ci maddəsinə dəyişiklik edilməklə və bunun anlayışını qanuna daxil etməklə öz həllini tapmışdır. Dəyişikliyin nəticəsi peşəkar dini fəaliyyətə “dini tərbiyəyə və dini təhsilə, dindarların dini tələbatının ödənilməsinə, dinlərin yayılmasına, dini ayinlərin icrasına, moizələrin (xütbələrin) oxunmasına, dini qurumun inzibati və təşkilati idarəetməsinə yönəlmiş fəaliyyət” anlayışını vermək idi və düzgün tətbiq edildikdə bu, QHT-lərə dini məsələlərin başqa aspektləri ilə məşğul olmağı qadağan etməyəcək.

³⁰ QHT Qanunu, maddə 2.3.

³¹ QHT Qanunu, maddə 1.4.

³² QHT Qanunu, maddə 13.3.

³³ Bu, misal üçün, Orxus Konvensiyasının 2-4 və 6-9-cu maddələrində, CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin Preambulasında və Hamılıqla tanınan insan hüquqları və əsas azadlıqların təşviqində və qorunmasında fərdlərin, qrupların və cəmiyyət orqanlarının hüquq və vəzifələri haqqında Bəyanatda (UN G.A. Res. 53/144) tanınır.

³⁴ Bu, QHT Qanununun 2.4-cü maddəsində QHT-nin “siyasi partiyalara maliyyə və başqa maddi yardım göstərə bilməz(...)” ifadəsinin təsiri.

³⁵ QHT Qanunu, maddə 6.

³⁶ QHT Qanunu, maddə 3.1.

³⁷ *Yenə orada.*

- QHT və xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin nizamnamələrinə edilən dəyişiklik qeydiyyatata alınana qədər bu dəyişikliklərə uyğun şəkildə fəaliyyət göstərməsinə olan qadağa³⁸;
- *Qeydiyyatatsız təşkilatlara dəstəyin az olması*³⁹, xüsusi ilə,
 - İctimai birliyin təsis edilməsi haqqında qərarın qəbul olunduğu andan 30 gün ərzində məlumatın təqdim edilməsi tələbinin onun məqsədlərinin qanuna uyğun hesab olunması baxımından heç bir fayda verməməsi⁴⁰;
- *Təsisçi olmağa dair qadağanın qoyulması*⁴¹, xüsusi ilə,
 - Azərbaycan Respublikasında daimi yaşamaq hüququnun olmaması səbəbindən əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə bu hüququn verilməməsi⁴²;
- *Təsis edilməyə məhdudiyətin qoyulması*⁴³, xüsusi ilə,
 - Fondlar üçün nizamnamə kapitalının ən azı 10,000 AZN⁴⁴ olması tələbi;
- *Qeydiyyat prosesi*⁴⁵, xüsusi ilə,
 - ərizəçilərdən əlavə sənədlərin tələb edilməməsi müddəasına riayət olunmaması⁴⁶ və ərizəçi QHT-nin nizamnaməsinin

³⁸ Qeydiyyat haqqında Qanun, maddə 9.3. İstənilən dəyişikliyin qeydiyyatata alınmalı olmasına dair yanaşma interpretasiya məsələsi də ola bilər, lakin bunun edilməməsinə görə İnzibati Xətalər Məcəlləsində məsuliyyətin müəyyən olunmasını da nəzərə almaq lazımdır; Qeydiyyat haqqında Qanun, maddə 9.4.

³⁹ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “3. QHT-lər istər formal birlik və ya təşkilat, istərsə də hüquqi şəxs ola bilərlər”.

⁴⁰ QHT Qanunu, maddə 15.

⁴¹ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “16. Hüquqi və ya fiziki şəxs olmasından, vətəndaş və ya qeyri-vətəndaş olmasından asılı olmayaraq istənilən şəxs və ya şəxslər qrupu QHT yaratmaqda azad olmalı, üzvlüyə əsaslanmayan QHT-lər olduqda isə, bağışlama və ya vəsiyyətlə yolu ilə bunu etmək imkanına malik olmalıdır”.

⁴² QHT Qanunu, maddə 9.1-1.

⁴³ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir”.

⁴⁴ QHT Qanunu, maddə 12.1(1). 23 fevral 2017-ci il tarixinə rəsmi məzənnəyə uyğun olaraq 1 AZN = 0.544 Avro (lakin reallıqda avro alarkən məzənnə daha aşağıdır).

⁴⁵ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “28. QHT-nin yaradılmasının avtomatik olaraq hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsinə səbəb olmadığı hallarda hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsini tənzimləyən qaydalar obyektiv şəkildə müəyyən edilməli və müvafiq hakimiyyət orqanının müstəqil səlahiyyətindən asılı olmamalıdır. 29. Hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsi qaydaları geniş ictimaiyyətə çatdırılmalı və bu prosesin başa düşülməsi və icrası asan olmalıdır. 31. Üzvlüyə əsaslanan QHT-lərin qeydiyyatı ilə bağlı müraciətlərə yalnız onların nizamnamələri, ünvanları və təsisçilərinin, direktorlarının, idarə heyəti üzvlərinin və hüquqi nümayəndələrinin adları daxil edilməlidir. Üzvlüyə əsaslanmayan QHT-lərdən söhbət getdikdə isə, onlardan məqsədlərini həyata keçirmək üçün maliyyə vəsaitlərinə malik olduqlarını göstərən sübut tələb oluna bilər. 34. Hüquqi şəxs statusu əldə etmək üçün müraciət yalnız o halda rədd edilə bilər ki, dəqiq şəkildə göstərilmiş sənədlərin hamısı təqdim edilməsin, habelə açıq-aydın çaşdırıcı olan, yaxud müvafiq dövlətdə mövcud olan fiziki və ya hüquqi şəxsin adından yetərincə fərqləndirilə bilməyən addan istifadə edilsin, yaxud da nizamnamədə demokratik cəmiyyətin tələblərinə açıq-aydın zidd olan məqsəd yer alsın. 35. Hüquqi şəxs statusu əldə etmək istəyən QHT-lərin məqsədlərinin qəbul edilən olub-olmadığının qiymətləndirilməsi siyasi plüralizm anlayışı barədə yetərincə məlumatlılığa və bu anlayışa hörmətə əsaslanmalıdır. Bu qərəzlilikdən irəli gəlməməlidir. 36. Hüquqi şəxs statusunun verilməsinə görə cavabdeh olan orqan qərarlarını çıxararkən müstəqil və qərəzsiz hərəkət etməlidir. Belə orqan öz funksiyalarını icra etmək üçün müvafiq ixtisaslı kifayət qədər işçiyə malik olmalıdır. 37. Hüquqi şəxs statusunun verilməsinə və ya bundan imtinaya görə ağırlıqdan müddət nəzərdə tutulmalıdır. 38. Bütün qərarlar barədə ərizəçi məlumat verilməli və hər hansı imtina qərarında imtinanın əsasları yazılı şəkildə göstərilməli, həmin qərardan müstəqil və qərəzsiz məhkəməyə şikayət etmək mümkün olmalıdır”.

məqsədəuyğunluğunun və ya nizamnamədə göstərilən məqsədlərə çatmaq üçün QHT-nin bacarığının dəyərləndirilməsi⁴⁷,

- məqsədin qanunsuz olması, kiçik, diqqətsizlikdən irəli gələn səhvlər və nöqsanların ərizənin rədd edilməsi üçün əsas olması və ya “yanlış məlumat” olmasına dair qənaətin formalaşması⁴⁸,
- düzəlişlərin edilməsinə dair təkrar xahişlər qeydiyyatata dair qərarın adətən 40 iş günü ərzində verilməsi tələbini və uyğunluğun yoxlanılmasına qoyulan 30 gün⁴⁹ müddəti tələbini pozur və qərarın qəbul edilməsində yubanmalara gətirib çıxarır,
- qeydiyyatata dair rəsmi qərarın olmadığı halda 10 gün ərzində qeydiyyat şəhadətnaməsinin verilməli olduğu halda verilməməsi⁵⁰,
- imtina məktublarında imtinanın səbəblərinin göstərilməməsi və ya qanuna düzgün istinadlar edilməməsi⁵¹ və
- məhkəmələr tərəfindən səmərəli nəzarətin olmaması;

– *QHT-lərin fəaliyyət göstərməsinə maneələr*⁵², xüsusi ilə:

- QHT-lərlə könüllüləri arasında görülən işlərin növündən asılı olmayaraq könüllü fəaliyyətə dair müqavilənin olması tələbi⁵³ və
- Xarici və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs, eləcə də xarici hüquqi şəxs tərəfindən yaradılan QHT-nin rəhbərinin müavininin Azərbaycan vətəndaşı olması tələbi⁵⁴;

– *Vəsaitin hansı əsasla alındığına dair qeyri-müəyyənlik*⁵⁵, xüsusi ilə:

- qəbul edilən və ya vəd edilən ianə müqabilində, ianə verən şəxsə və ya hər hansı digər şəxsə birbaşa, yaxud dolay yolla maddi və sair nemət, hər hansı imtiyaz və ya güzəşt verə, belə təkliflə çıxış edə və ya belə vəd verə⁵⁶ bilməməsi, çünki burada konkret fəaliyyət və ya layihə üçün dəstək formasında verilən ianənin də məhdudlaşdırılıb məhdudlaşdırılmaması aydın olmur;

⁴⁶ Qeydiyyat haqqında Qanun, maddə 11(4).

⁴⁷ Qeydiyyat haqqında Qanun, maddə 11(2).

⁴⁸ İnzibati Xətalər Məcəlləsində 2012-ci ildə qeydiyyat prosesində “yanlış məlumat” (anlaşığı verilmir) görə 4000 AZN cərimə nəzərdə tutur; yeni İnzibati Xətalər Məcəlləsində bu, 403-cü maddədir.

⁴⁹ Qeydiyyat haqqında Qanunun 8.2-ci maddəsi ilə tələb olunur.

⁵⁰ Qeydiyyat haqqında Qanunun 8.5-ci maddəsi ilə tələb olunur.

⁵¹ Qeydiyyat haqqında Qanunun 8.4-cü maddəsi tələb edir ki, dövlət qeydiyyatına alınmasından imtina barədə “təsis sənədlərinin hazırlanmasında qanunvericiliyin həmin imtinaya səbəb olmuş müddəaları göstərilməklə və izah edilməklə yazılı məlumat” verilsin.

⁵² CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların

yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir. 49. QHT-lər rəhbərliklərində və ya əməkdaşları arasında müvafiq ölkənin vətəndaşı olmayan şəxslər olduğuna görə hər hansı xüsusi məhdudiyətə məruz qalmamalıdır”.

⁵³ QHT Qanunu, maddə 11. Xidmət göstərən QHT-lərə müqavilə uyğun olsa da, digər fəaliyyətlərə gəldikdə bu belə olmaya bilər.

⁵⁴ QHT Qanunu, maddə 7.5.

⁵⁵ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir”.

⁵⁶ QHT Qanunu, maddə 24-1.2.

- *maliyyənin mənbəyinə dair məhdudiyət*⁵⁷, xüsusi ilə:
 - QHT-lərə və xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliyinə verilən ianələrin yalnız Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və ya rezident hüquqi şəxsləri tərəfindən⁵⁸, həmçinin Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş xarici hüquqi şəxslərin filial və ya nümayəndəlikləri tərəfindən verilə bilməsi və məqsədi gəlir götürmək olmaması tələbi⁵⁹, belə filial və nümayəndəliyin maliyyə-iqtisadi məqsədmüvafiqliyinə dair Maliyyə Nazirliyinin müsbət rəyi olduqda qrant vermək hüququnu əldə etdikdən sonra donor kimi fəaliyyət göstərə bilməsi⁶⁰, lakin onun müəyyən edilməsi üçün heç bir meyarın olmaması, yeganə meyarın qrantla əhatə olunan sahədə dövlət tərəfindən layihələrin icra edilməsinin göstərilməsi⁶¹ xarici mənbələrdən ianələrin alınması imkanını ciddi şəkildə məhdudlaşdırır, bəlkə hətta mümkünsüz edir;
- *Maliyyə vəsaitləri üzərində digər nəzarət*⁶², xüsusi ilə:
 - Qrant vəsaitlərinin (o cümlədən, sub-qrantların, digər formada yardımların və qrantla edilən dəyişikliklərin) onları köçürməzdən əvvəl (bankdan çıxarmaq daxil)⁶³ Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyata qoymaq tələbi və xarici donordardan olan qrantlarda bu müraciətin qrant müqaviləsi bağlandıqdan 30 gün ərzində verilməli olması, və qeydiyyata dair qərar verildikdən dövlət orqanları tərəfindən verilən qrantlarla eyni sahənin əhatə olması faktının nəzərə alınması⁶⁴,

⁵⁷ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “50. QHT-lər təkcə öz dövlətlərindəki dövlət orqanlarından deyil, həm də institusional və ya fərdi donordardan, digər dövlətlərin qurumlarından və ya beynəlxalq qurumlardan vəsaitlər (nağd və ya natura formasında ianələr) istəməkdə və əldə etməkdə azad olmalıdırlar, bu zaman onlar yalnız gömrük, xarici valyuta mübadiləsi və çirkli pulların yuyulmasına, habelə seçkilərin və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinə tətbiq edilən ümumi qanunlara riayət etməlidirlər”.

⁵⁸ QHT-lərlə yanaşı “hüquqi şəxs” termini beynəlxalq təşkilatları və xarici hökumətləri də əhatə edir.

⁵⁹ QHT Qanunu, maddə 24-1.

⁶⁰ Qrant haqqında Qanunun 2.5-ci maddəsi və Nazirlər Kabinetinin 339 sayılı Qərarı. Bu tələb “hər bir qrant müqaviləsinə” şamil edilir. 339 sayılı Qərarın 2.1-ci maddəsi. Qrant vermək hüququnu əldə etməmiş xarici donordarla qrant müqaviləsinin bağlanmasına dair qadağa 339 sayılı Qərara 2017-ci ilin yanvarında edilən dəyişikliklə ləğv edilmişdir. Bu dəyişikliklər həmçinin donor qeydiyyatı ilə qrant qeydiyyatı proseslərini birləşdirmiş və Maliyyə Nazirliyinə rəy vermək məsələsində müddəti 15 gündən 7 günə və müddətin uzadılması imkanını 15 gündən 7 günə azaltmışdır.

⁶¹ Nazirlər Kabinetinin 339 sayılı Qərarının 3.3-cü maddəsi.

⁶² CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir”.

⁶³ Qrant haqqında Qanunun 4.4, 4.4-1, 4.4-2 və 4.5-ci maddələri. Bu tələb həmçinin fərdlərə də şamil edilir və beləliklə yalnız leqallaşdırılmış və bank hesabına malik olmayan QHT-lərə təsir edir.

⁶⁴ Nazirlər Kabinetinin 216 sayılı Qərarı, 5 iyun 2015-ci il. Qrantın qeydiyyatı prosesi ərizənin verilməsi müddətinin 15 gündən 30 günə uzadılması, Maliyyə Nazirliyinə illik maliyyə hesabatının təqdim olunmasının sübutunun təqdim edilməsi tələbinin ləğv edilməsi, Maliyyə Nazirliyinin maliyyə-iqtisadi məqsədmüvafiqliyinə dair rəyi, donorun qeydiyyat sənədləri, etibarnamənin və tərcümələrin notarial təsdiq olunması tələblərinin (bunun hamısı 2017-ci ilin yanvar ayında Nazirlər Kabinetinin 216 sayılı Qərarına edilən dəyişikliklə baş vermişdir) ləğv edilməsi və donor qeydiyyatı prosesi ilə birləşdirilməsi ilə, həmçinin ərizənin təqdim edilməsindən öncə Maliyyə Nazirliyinin maliyyə-iqtisadi məqsədmüvafiqliyinə dair rəyin alınması tələbinin ləğvi, ərizə paketinin yoxlanılması üçün bir iş günü müddətinin qoyulması və donorun qeydiyyat sənədlərinin təqdim edilməsinə və tərcümə olunmuş sənədlərin notarial təsdiqinə dair tələblərin ləğvi ilə (bunun hamısı 2017-ci ilin yanvar ayında Nazirlər Kabinetinin 339 sayılı Qərarına edilən dəyişikliklə baş vermişdir) təkmilləşdirilmişdir. 2017-ci ilin yanvar ayında Nazirlər Kabinetinin 216 sayılı Qərarına edilən dəyişikliklər həmçinin qrant müqavilələrinin onların predmeti “işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi”ni nəzərdə tutduqda xidmət müqaviləsi kimi qeydiyyata alınması imkanını da nəzərdə tutmuşdur (bunun qeydiyyat prosesi isə daha asandır, bax sonrakı bəndə).

- QHT xarici vəsait hesabına xidmət göstərdiyi və ya işlər gördüyü təqdirdə bütün müqavilələrinin vəsait köçürülməzdən əvvəl qeydiyyatda qoyulması tələbi⁶⁵, (notarial qaydada təsdiq edilməli olan)⁶⁶ qrant müqavilələrini Ədliyyə Nazirliyinə təqdim etməməyə görə cərimənin 1000 manatdan 7000 manata qədər olması⁶⁷,
- 200 manatdan yuxarı istənilən maliyyə yardımı üçün Ədliyyə Nazirliyinə imzalanmış ianə müqaviləsinin surətini (bununla da donorun şəxsiyyəti barədə məlumatı) qeydiyyat üçün (diskresiondur) təqdim edilməsi və ya onun alınmasına qoyulan qadağa (riayət edilmədikdə 250 manatdan 10000 manatadək cərimə ilə nəticələnmə bilər)⁶⁸,
- QHT tərəfindən qəbul edilən istənilən ianənin məbləğinə və donorun identifikasiyasına dair Ədliyyə Nazirliyinə ianə alındıqdan 15 gün ərzində⁶⁹, həmçinin Maliyyə Nazirliyinə⁷⁰ məlumat vermək tələbi və onun pozulmasına görə 1500 manatdan 8000 manatadək⁷¹ olan cərimə,
- Əsas məqsədi xeyriyyəçilik⁷² olan və alınan nağd vəsait 200 manatadək olan haldan başqa, ianə edilən vəsaitin adətən sözügedən QHT-yə “bank vasitəsi ilə köçürülməsi”⁷³ tələbi (bu anonimliyi mümkünsüz edir və bank hesabı olmayan QHT-lərə mənfə təsir edir) və onun pozulmasına görə 250 manatdan 7000 manatadək⁷⁴ məbləğdə cərimə və

⁶⁵ QHT Qanunu, maddə 24-2.1 və Nazirlər Kabinetinin 337 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarı. Qeydiyyatdan imtina aşağıdakı halda baş verə bilər: QHT Maliyyə Nazirliyinə illik maliyyə hesabatı təqdim etmədikdə, “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Qanuna, “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Qanuna, “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Qanuna riayət etməməsinə dair məlumat olduqda və onun təsis sənədləri qanunun tələblərinə uyğun olmadıqda; Nazirlər Kabinetinin 337 sayılı Qərarının 3.1-ci maddəsi.

⁶⁶ Başqa ölkədə imzalanmış müqavilələr və onun əlavələri tərcümə və apostil olunmalıdır.

⁶⁷ İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 432.1-ci maddəsinə görə qrant müqavilələrinin/qərarlarının qeydiyyata təqdim edilməməsinə görə cərimə fiziki şəxslər üçün 1000-2000 AZN, vəzifəli şəxslər üçün 1500-2500 AZN və hüquqi şəxslər üçün (həm donor, həm resipient) 5000-7000 AZN təşkil edir.

⁶⁸ İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 466.1-ci maddəsinə görə siyasi partiyalara və ya QHT-lərə (o cümlədən, xarici QHT-lərin filial və ya nümayəndəliklərinə) nağd ianə verilməsinə görə cərimə fiziki şəxslər üçün 250-500 AZN, vəzifəli şəxslər üçün 750-1500 AZN və hüquqi şəxslər üçün 3500-7000 AZN təşkil edir. Bundan başqa, 466.2-ci maddə ilə belə ianənin alınmasına görə vəzifəli şəxslər 1000-2000 AZN və hüquqi şəxslər 7000-10000 AZN məbləğində cərimələnir.

⁶⁹ QHT Qanunu, maddə 24-1.5 və Nazirlər Kabinetinin 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarının 1.2-ci maddəsi.

⁷⁰ Nazirlər Kabinetinin 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarının 6-cı maddəsi.

⁷¹ İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 465-ci maddəsinə görə vəzifəli şəxslərə 1500-3000 AZN və QHT-lərə 5000-8000 AZN məbləğində cərimə nəzərdə tutulur. Bundan başqa, 432.2-ci maddə qrant müqaviləsi/qərarı olmadan QHT-lər (həmçinin siyasi partiya və dini təşkilatlar) tərəfindən istənilən maliyyə vəsaiti şəklində və ya başqa maddi formada yardımın qəbul edilməsinə görə “inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş vəsait və əşyalar müsadirə olunmaqla” cərimə tətbiq edilir (vəzifəli şəxs üçün 2500-5000 AZN, və hüquqi şəxs üçün 8000 - 15000 AZN). Bu maddə QHT Qanununun (dar olan) ianə anlayışına görə ianələrə tətbiq edilə bilməz (oxşar müddəə siyasi partiyalar və dini etiqat haqqında qanunlarda da var), lakin onun qeydiyyatsızlara tətbiq edilməsi istisna edilmir.

⁷² Lakin xeyriyyəçilik statuslu QHT-lərə aid qanunvericilikdə ayrıca müddəə yoxdur, buna görə də bu istisnanın nə zaman tətbiq edilə biləcəyi qeyri-müəyyən olaraq qalır. Eyni zamanda 200 AZN nağd ianənin təkrar verilə bilməsi və ya yalnız bir dəfə verilməsi də aydın deyil. Bunun nəticəsində istisnamı işlək bir istisna adlandırmaq olmaz.

⁷³ QHT Qanunu, maddə 24-1 və Nazirlər Kabinetinin 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarının 1.3-cü maddəsi.

⁷⁴ İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 466.1-ci maddəsinə görə cərimələr fiziki şəxs üçün 250-500 AZN, vəzifəli şəxs üçün 750-1500 AZN və QHT-lər üçün 1500-7000 AZN təşkil edil.

- Ədliyyə Nazirliyinin reyestrinə daxil edilməyənədək və Ədliyyə Nazirliyindən qabaqcadan icazə almayanadək⁷⁵ onun bank hesabına köçürülən istənilən ianəni istifadə etmək və ya çıxartmaq imkanının olmaması⁷⁶ (yalnız məlumat və ya natamam məlumat olduqda bundan imtina edilə bilər);
- *Xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin qeydiyyatına dair tələblər*⁷⁷, xüsusi ilə:
 - Sözügedən QHT ilə ilk əvvəl bağlanmalı olan sazişə dair meyarların geniş olması⁷⁸,
 - Sonrakı mərhələ kimi Qeydiyyat haqqında Qanunun müddəalarına uyğun olaraq qeydiyyat prosesini mümkün etmək naminə sazişi bağlamaq üçün hər hansı əlabatan vaxt çərçivəsinin və ya aydın prosesin olmaması,
 - Belə sazişə dair tələblər xarici QHT-lərə fəaliyyət göstərmələri üçün icazənin verilməsinin yerli QHT-lərin hüquqi şəxs statusunun alınması prosesinə uyğun olmasına dair CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə göstərilən təvsiyəyə ziddir⁷⁹,
 - Belə sazişdə müddətsiz olmaması üçün onun qüvvədə olma müddətinin göstərilməsi tələbi⁸⁰;
- *Xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin fəaliyyətinə dair maneələr*⁸¹, xüsusi ilə:
 - Xarici QHT-nin qanuni nümayəndəsinin Azərbaycanda daimi yaşamaq hüququnun olması⁸² (daimi yaşamaq hüququnun xarici vətəndaş və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə yalnız azı iki il müddətində müvəqqəti yaşamaq hüququ verildikdən sonra verildiyindən qeyri-rezidentlərin bu vəzifəni tutması mümkün deyil⁸³) və rəhbərin müavinlərinin Azərbaycan vətəndaşı olması⁸⁴ tələbi,
 - Birdən çox filial və ya nümayəndəliyin yaradılmasının qadağan olunması⁸⁵ və
 - Xarici dövlətin QHT-si digər təşkilatla birləşdikdə, qoşulduqda və ya özü bölündükdə, təşkilati-hüquqi formasını dəyişdikdə onun ərazisindəki filialı və ya nümayəndəliyinin ləğv edilməsi tələbi⁸⁶;

⁷⁵ Nazirlər Kabinetinin 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarının 1.5-ci maddəsi.

⁷⁶ Nazirlər Kabinetinin 336 sayılı 21 oktyabr 2015-ci il tarixli Qərarının 5-ci maddəsi.

⁷⁷ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “45. 124 sayılı Konvensiyada təsbit olunmuş maddələrin həmin Konvensiyaya ratifikasiya etmiş dövlətlərə münasibətdə tətbiqinə xələl gətirmədən xarici QHT-lərdən tələb oluna bilər ki, gədikləri ölkədə yuxarıdakı 28-31 və 33-39-cu bəndlərin müddəalarına uyğun olaraq fəaliyyət göstərmək üçün bu cür fəaliyyətə icazə alsınlar. Bu məqsəd üçün onların yeni və ayrıca hüquqi şəxs yaratması tələb olunmamalıdır. Fəaliyyətə icazə verməkdən yalnız müflisləşmə, uzunmüddətli fəaliyyətsizlik və ya ciddi hüquq pozuntusu hallarında imtina edilə bilər.”

⁷⁸ Nazirlər Kabinetinin 43 sayılı 16 mart 2011-ci il tarixli Qərarının 3-cü maddəsində qeyd edildiyi kimi.

⁷⁹ Paraqraf 45.

⁸⁰ QHT Qanunu, maddə 12.3.

⁸¹ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir.”

⁸² Qeydiyyat haqqında Qanunun 5.4.4-1-ci maddəsi.

⁸³ Azərbaycan Respublikası Mıqrasiya Məcəlləsinin 52.1-ci maddəsinə uyğun olaraq.

⁸⁴ QHT Qanunu, maddə 7.5.

⁸⁵ QHT Qanunu, maddə 7.1-1.

⁸⁶ QHT Qanunu, maddə 19.7.

- *Hesabatlılıq tələbləri*⁸⁷, xüsusi ilə aşağıdakılar:
 - Hüquqi ünvandan başqa QHT-nin faktiki ünvanın dəyişdirilməsi⁸⁸,
 - QHT-nin üzvlərinin sayında dəyişiklik⁸⁹,
 - Qrant müsabiqələrində iştirak etdikdə üzvlərin reyestri⁹⁰,
 - Filial və ya nümayəndəlik yaradıldıqda on gün ərzində məlumatlandırma⁹¹,
 - Xarici QHT-nin filial və nümayəndəliyinin rəhbərinin və onun müavininin adı, soyadı, vətəndaşlığı və yaşayış yeri haqqında və eyni zamanda onların müqavilələrinin müddəti haqqında məlumatlar⁹²,
İllik maliyyə hesabatına dair müddəə⁹³ (dövlət tərəfindən maliyyə dəstəyi alıb-almamağından, qeydiyyatından, ölçüsündən və fəaliyyət növündən asılı olmayaraq) ki, dörd formanın doldurulmasını tələb edir (QHT-nin maliyyə vəziyyəti, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlar)⁹⁴ və buna riayət olunmadıqda 2000 manata qədər cərimə ilə cəzalandırıla bilər⁹⁵;
- *Bəzi digər tələblərdə dəqiqliyin olmaması*⁹⁶, xüsusi ilə:
 - “fəaliyyətinin şəffaflığının təmin edilməsi”, korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısını almaq və cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasının və ya terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması üçün “qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirləri yerinə yetirmək” kimi öhdəliklərinin icrasının

⁸⁷ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “62. Hər hansı formada dövlət dəstəyi alan QHT-lərdən tələb oluna bilər ki, hər il öz məsrəfləri barədə müvafiq nəzarət orqanına hesabat versinlər və fəaliyyətlərinin təsvirini ona təqdim etsinlər. 63. Hər hansı formada dövlət dəstəyi alan QHT-lərdən tələb oluna bilər ki, vəsait cəlb etmə və idarəetmə xərclərinə vəsaitlərinin hansı hissəsini sərf etdikləri barədə məlumat versinlər. 64. Bütün hesabatlar donorların, benefisiarların və işçilərin hüquqlarına hörmət etmək öhdəliyinə, habelə biznesin qanuni konfidensiallığını qorumaq hüququna əməl olunmaqla tərtib edilməlidir. 65. Hər hansı formada dövlət dəstəyi alan QHT-lərdən tələb oluna bilər ki, hesabatları onların rəhbərliyindən asılı olmayan müstəqil qurum və ya şəxs tərəfindən yoxlanılsın”.

⁸⁸ Qeydiyyat haqqında Qanunun 14.1.2-ci maddəsi. Həmçinin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 579-cu maddəsi ilə QHT-nin dövlət qeydiyyatına alınmamış dəyişikliklər əsasında hər hansı fəaliyyət həyata keçirməsinə görə vəzifəli şəxslər üçün 2000 azn və hüquqi şəxslər üçün 2500-3000 azn məbləğində cərimə nəzərdə tutulur.

⁸⁹ Qeydiyyat haqqında Qanunun 14.2.3-cü maddəsi.

⁹⁰ Ədliyyə Nazirliyinin bu təcrübəsi QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən təşkil olunan müsabiqələrlə əlaqədar tətbiq olunur.

⁹¹ Qeydiyyat haqqında Qanunun 12.3-1-ci maddəsi.

⁹² Qeydiyyat haqqında Qanunun 14.2.4-cü maddəsi.

⁹³ QHT Qanunu, maddə 29.4. Bu tələb vergi orqanlarına mövcud hesabatların təqdim edilməsi tələbindən ayrılır.

⁹⁴ Nazirlər Kabinetinin 201 sayılı 25 dekabr 2009-cu il tarixli Qərarına uyğun olaraq.

⁹⁵ Nazirlər Kabinetinin 201 sayılı Qərarının 5.2-ci maddəsi maliyyə hesabatları vaxtında təqdim edilmədikdə 30 gün ərzindən təqdim edilməyə dair xəbərdarlıq vermək imkanını nəzərdə tutur. Buna riayət olunmadıqda, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 462-ci maddəsi ilə vəzifəli şəxslər üçün 300-400 azn və hüquqi şəxslər üçün 1500-2000 azn məbləğində cərimə nəzərdə tutulur. Bundan başqa Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən xəbərdarlıq və göstəriş verildikdən sonra 30 gün ərzində (29.4-cü maddəyə uyğun olaraq) illik maliyyə hesabatını təqdim etməməyə görə İnzibati Xətalər Məcəlləsində məsuliyyət nəzərdə tutulub.

⁹⁶ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “8. QHT-lərə tətbiq edilən hüquq və maliyyə normaları onların yaradılmasını və davamlı fəaliyyətini həvəsləndirməlidir.”.

qiymətləndirilməsi üçün heç bir indikatorların olmaması dövlət orqanları tərəfindən QHT-lərə müdaxilə üçün çox geniş imkan yaradır⁹⁷;

– *Nəzarətə dair aspektlər*⁹⁸, xüsusi ilə:

- QHT-nin fəaliyyətinin (habelə xarici dövlətlərin QHT-lərinin filial və ya nümayəndəliklərinin) tək cə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə deyil, onların nizamnamələrinə⁹⁹ uyğunluğunun öyrənilməsi imkanı (həlbuki sonuncu QHT-nin üzvlərinə aid bir məsələdir) və belə səlahiyyətin geniş olması¹⁰⁰,
- Yoxlamanın yoxlanılan QHT-nin ofisində aparılması, məhkəmə orderi olmadan onun nümayəndələrindən izahat tələb edilməsi və onların sorğusual edilməsi¹⁰¹,
- Bu məqsədlə istənilən yoxlamaya maneələr yaradan fiziki və hüquqi şəxslərin inzibati xətasında aydınlığın olmaması¹⁰²,
- Qanunda konkret müəyyən edilməmiş tələblərin pozulmasına görə Ədliyyə Nazirliyinin pozuntunun aradan qaldırılmasına dair yazılı xəbərdarlıq vermək səlahiyyəti¹⁰³ və
- təsis sənədlərində qanunvericiliyə uyğunsuzluq aşkar edildikdə sənədlərinin qanunvericiliyə uyğunlaşdırılması¹⁰⁴ və yoxlama zamanı müəyyən edilmiş pozuntuların¹⁰⁵ aradan qaldırılması üçün 30 gün müddətinin qoyulması, baxmayaraq ki, QHT-nin təsis sənədlərinə bu müddət ərzində dəyişikliyin edilməsi (birinci halda mütləq şəkildə və ikinci halda çox güman lazımdır) praktiki olaraq mümkün olmaya bilər;
- *QHT-nin fəaliyyətinin dayandırılması*¹⁰⁶, xüsusi ilə,
- Pozuntunun təbiətindən və üzvlərin, o cümlədən hüquqları pozulmuş üzvlərin arzusundan asılı olmayaraq üzvlərin hüquqlarının pozulması baş verdikdə¹⁰⁷,
- Sözügedən pozuntunun təbiətindən asılı olmayaraq pozuntunun aradan qaldırılmamasına görə inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra Ədliyyə

⁹⁷ QHT Qanununun 29.5-ci maddəsi ilə.

⁹⁸ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: 67. QHT-lərin fəaliyyətlərinin qanunsuz olduğunu düşünmək üçün sübut yoxdursa, həmin fəaliyyətlər qanuni sayılmalıdır. 68. Hesabatlılıq tələblərinə riayət edilmədiyi hallarda və ya ciddi qanun pozuntusunun baş verdiyindən və ya baş verəcəyindən şübhələnmək üçün əsaslı səbəblər olduqda QHT-lərdən tələb oluna bilər ki, mühasibat hesabatlarını, sənədlərini və fəaliyyətlərinə dair məlumatları təftiş olunmaq üçün nəzarət orqanına təqdim etsinlər. 69. Belə tədbirlər üçün obyektiv səbəblər və müvafiq məhkəmə icazəsi olmadan QHT-lər axtarıya və ya müsadirəyə məruz qalmamalıdır.”

⁹⁹ QHT Qanunu, maddə 30-1.1.

¹⁰⁰ 28 dekabr 2015-ci il tarixli Kollegiya Qərarı “fəaliyyətin öyrənilməsi” ifadəsinə belə anlayış verir: “Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Qeydiyyat və notariat baş idarəsi, habelə müəyyən edilmiş ərazi yurisdiksiyası daxilində regional ədliyyə şöbələri tərəfindən həyata keçirilən bu Qaydalarla müəyyən edilmiş tədbirlərin məcmusu” (1.2.2-ci maddəsi).

¹⁰¹ 28 dekabr 2015-ci il tarixli Kollegiya Qərarı ilə təsdiq olunmuş Qaydaların 5-ci maddəsi.

¹⁰² QHT Qanunu, maddə 30-1.3.

¹⁰³ QHT Qanunu, maddə 31.2.

¹⁰⁴ QHT Qanununun 16.3-cü maddəsinə uyğun olaraq.

¹⁰⁵ QHT Qanununun 31-ci maddəsinə uyğun olaraq.

¹⁰⁶ ¹⁰⁶ CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə deyilir: “72. Bir çox hallarda QHT-lərə şamil olunan hüquqi tələblərin (hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsi ilə bağlı tələblər də daxil olmaqla) pozulmasına görə QHT-lərə qarşı və (və ya) pozuntuya görə birbaşa məsuliyyət daşıyan hər hansı şəxslərə qarşı tətbiq edilən müvafiq sanksiya sadəcə pozuntunun düzəldilməsi tələbindən və (və ya) inzibati, mülki və ya cinayət-hüquqi cəzanın tətbiqindən ibarət ola bilər. Cəzalar qüvvədə olan qanuna əsaslanmalı və mütənasiblik prinsipinə riayət edilməlidir”.

¹⁰⁷ QHT Qanunu, maddə 10.5 və 31.3.3.

Nazirliyin xəbərdarlıq və ya göstərişində qeyd edilən pozuntuların yenidən aradan qaldırılmamasına görə məsuliyyətin olması¹⁰⁸ və

- Belə vəziyyətə dair müddəanın mövcud olmamasına baxmayaraq, təşkilat “fövqəladə vəziyyətin tətbiq edilməsinə səbəb olmuş şəraitin aradan qaldırılmasına maneçilik” törətdikdə¹⁰⁹;
- *Ləğv etmək səlahiyyəti*¹¹⁰, xüsusi ilə:
 - Sözügedən pozuntunun “ciddi nöqsan”¹¹¹ olub-olmamasına baxmayaraq, QHT-yə, habelə xarici QHT-nin filial və ya nümayəndəliyinə bir il ərzində ikidən çox yazılı surətdə xəbərdarlıq və ya pozuntuların aradan qaldırılması haqqında göstəriş¹¹² verildiyi halda;
- *Məhkəmə nəzarətinin məhdudlaşdırılması*¹¹³, xüsusi ilə:
 - Fəaliyyətin dayandırılmasının ali idarəetmə orqanının mövqeyinə təsir etməsinə baxmayaraq təşkilatın ali idarəetmə orqanı üzvlərin hüquqlarının pozulması əsası ilə fəaliyyətin dayandırılmasına dair qərardan şikayət edə bilməz¹¹⁴; və
- *Tələblərə riayət edilməməsinə görə cərimələrin müxtəlifliyi və yüksək məbləği*¹¹⁵, xüsusi ilə:
 - Təkcə qeyd edilənlər deyil, həmçinin 2013-cü ildə¹¹⁶ bir sıra yeni cərimələr QHT fəaliyyətinin həcminə görə güman ki, Avropa Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə cinayət cəzası hesab etdiklərindən fərqlənməyəcək.

¹⁰⁸ QHT Qanunu, maddə 31.3.2.

¹⁰⁹ QHT Qanunu, maddə 31.3.1.

¹¹⁰ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “74. QHT-lərin ləğvi və ya xarici QHT-dən söhbət gedirsə, onun fəaliyyətinə icazənin geri alınması barədə qərar yalnız məhkəmə tərəfindən və bunun üçün yuxarıdakı 44-cü və 45-ci bəndlərdə göstərilən əsasların olduğuna dair inandırıcı sübutlar olduğu hallarda çıxarılmalıdır. Belə qərardan dərhal şikayət etmək imkanı mövcud olmalıdır.”

¹¹¹ Bu standart CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyənin 44, 45 və 74-cü paragraflarında təsbit olunur.

¹¹² QHT Qanunu, maddə 31.4.

¹¹³ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “10. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının QHT-lərə təsir göstərə bilən hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi inzibati nəzarətə məruz qalmalı və QHT-lər onlardan tam yurisdiksiyalı müstəqil və qərəzsiz məhkəməyə şikayət etmək imkanına malik olmalıdırlar.”

¹¹⁴ QHT Qanunu, maddə 31.6. Belə hallarda yalnız QHT-nin “üzvləri” qərardan şikayət edə bilər, bu məqsəd üçün başqa hal nəzərtə tutulmayıb.

¹¹⁵ CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyədə deyilir: “72. Bir çox hallarda QHT-lərə şamil olunan hüquqi tələblərin (hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsi ilə bağlı tələblər də daxil olmaqla) pozulmasına görə QHT-lərə qarşı və (və ya) pozuntuya görə birbaşa məsuliyyət daşıyan hər hansı şəxslərə qarşı tətbiq edilən müvafiq sanksiya sadəcə pozuntunun düzəldilməsi tələbindən və (və ya) inzibati, mülki və ya cinayət-hüquqi cəzanın tətbiqindən ibarət ola bilər. Cəzalar qüvvədə olan qanuna əsaslanmalı və mütənasiblik prinsipinə riayət edilməlidir”.

¹¹⁶ Qanunun tələblərinin yerinə yetirilməməsi (misal üçün hüquqi şəxslərin dövlət reyestri üçün zəruri olan məlumatın verilməməsi, yerli və xarici QHT-lərin təsis sənədlərinin qanunvericiliyin tələblərinə uyğunlaşdırılmaması, üzvlərin reyestrinin aparılmaması, könüllülərlə müqavilələrin bağlanmaması, kommersiya fəaliyyətindən əldə olunan gəlirin nizamnamə məqsədlərinə yönəldilməməsi, Ədliyyə Nazirliyinin xəbərdarlığında qeyd edilən çatışmazlıqların aradan qaldırılmaması və müvafiq dövlət orqanının məlumat və sənədlərlə bağlı xahişinə cavab verilməməsi) və həmçinin QHT-nin məqsədlərinə zidd olan şəkildə fəaliyyət göstərilməsi, qeydiyyata alınmayan təsis sənədlərindəki dəyişiklik əsasında hər hansı fəaliyyətin həyata keçirilməsi, QHT-nin və xarici QHT-nin filial və nümayəndəliyinin fəaliyyətinin öyrənilməsinə maneənin yaradılması, eyni zamanda yanlış məlumatın verilməsi və xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin qeydiyyatsız fəaliyyət göstərməsi. Burada cərimələr vəzifəli şəxslər üçün 1000-2000 AZN, QHT-lər üçün isə 2500-3000 AZN-dir. İstisna olaraq xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin qeydiyyatsız fəaliyyət göstərməsinə görə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 582-ci maddəsində fiziki şəxslər üçün 1000-2000 AZN, vəzifəli şəxslər üçün 2000-3000 AZN və QHT-lər üçün 5000-8000 AZN cərimələr nəzərdə tutulur.

C. Gələcəyə baxış (Təvsiyələr)

Yuxarıdakı təhlildən göründüyü kimi, icra zamanı ağırlaşdırılan QHT-lərin yaradılması və fəaliyyətinə dair qanunvericilik Avropa standartları tələblərinə bir çox aspektlərə görə cavab vermir.

14. Mahiyyətə problemlə müddəalarla yanaşı, ifadə tərzində aydın olmayan digər müddəalar da var və bununla da QHT-lərin yaradılması və fəaliyyətinə dair qanunvericilik çərçivəsi kifayət qədər dəqiq və görünəbilən olması tələbinə cavab vermir.
15. Bundan başqa QHT-lər üzərinə qoyulan öhdəliklərin müəyyən aspektləri qəbul edilməz məqsədlər güdməyə belə lüzumsuz olaraq ağırlaşdırıcı xarakterə malikdir ki, çünki onları icra etmək imkanları nəzərə alınmır, oxşar müddəalar təkrarlanır və QHT-lərin fəaliyyətinə həddən çox müdaxiləyə icazə verilir.
16. QHT-lər üçün çətin mühiti dəyişdirmək, eləcə də onların demokratiyanın və insan hüquqlarının, demokratik cəmiyyətlərin mədəni həyatının və sosial rifahının inkişafına və həyata keçirilməsinə verə biləcəyi əsas töhfəyə daha çox dəstək ola biləcək bir mühit yaratmaq üçün *bütövlükdə qanunvericiliyin əsaslı olaraq dəyişdirilməsi lazımdır.*
17. Texniki səviyyədə belə dəyişiklik *qeyri-dəqiq və müəyyən edilməyən konsepsiyaların aradan qaldırılmasının təmin edilməsini* zəruri edəcək.
18. Lakin *əsas dəyişikliklər daha substantiv olmalı və aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:*

Məqsədlər və fəaliyyətlər

- *Qanunvericilik sadəcə nəzərdə tutulmalıdır ki, QHT-lər Konstitusiyaya və qanuna zidd olmayan istənilən fəaliyyətlə məşğul ola bilər. Siyasi partiya və dini qurumlarla əlaqəli onlara konkret hüquq və ya imkanlar nəzərdə tutan ayrıca qanunların olmasına baxmayaraq, QHT-lərə siyasi və ya dini xarakterli məsələlərlə məşğul olmaq qadağan edilməli deyil. Bundan başqa, konstitusional və hüquqi dəyişikliyi müzakirə etmək və yürütmək demokratik prinsiplərlə ziddiyyət təşkil etməsə qadağan edilməməlidir;*

Misal üçün, Bosniya və Herseqovina Federasiyasının ictimai birliklər və fondlar haqqında qanununun¹¹⁷ 3-cü maddəsində deyilir:

İctimai birliklər və fondlar Konstitusiyaya və qanuna uyğun olaraq öz məqsəd və fəaliyyətlərini müstəqil şəkildə müəyyən etməlidirlər.

İctimai birliyin və ya fondun məqsədləri və ya fəaliyyətləri Bosniya və Herseqovinanın və ya Bosniya və Herseqovina Federasiyasının (bundan sonra - Federasiya) konstitusional quruluşuna zidd olmamalı və ya onun zorakılıqla devrilməsinə yönəlməməli və ya Konstitusiya və qanunla qadağan edilən etnik, irqi, dini və ya hər hansı nifrət və ya ayrışdırıcı yayılması məqsədi güdməməlidir.

¹¹⁷ 20 sentyabr 2002-ci il.

İctimai birləşmənin və ya fondun məqsədləri və ya fəaliyyətləri siyasi partiyaların və namizədlərin seçkiqabağı kampaniyasını, siyasi partiyalar və onların namizədləri üçün vəsaitlərin toplanmasını və namizədlərin və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsini əhatə etməməlidir.

Bundan başqa, Finlandiya İctimai birliklər haqqında Qanununun 1-ci maddəsində deyilir¹¹⁸:

İctimai birlik qeyri-kommersiya məqsədinə birlikdə nail olmaq üçün təsis edilir. Onun məqsədi qanuna və ya münasib davranışa zidd ola bilməz.

Bundan başqa, keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniyanın Vətəndaş assosiasiyaları and fondları haqqında Qanunun¹¹⁹ 3-cü maddəsində aşağıdakılar qeyd edilir:

Vətəndaş assosiasiyaları və fondlar siyasi fəaliyyətlə məşğul ola və öz əmlakını və aktivlərini siyasi partiyaların məqsədlərinə çatmaq üçün istifadə edə bilməz.

Bu maddənin 1-ci abzasında nəzərdə tutulan siyasi fəaliyyət dedikdə seçki kampaniyasında birbaşa iştirak və ya seçki kampaniyası üçün vəsaitlərin toplanılması və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Polşanın İctimai Birliklər haqqında Qanununun 1-ci maddəsində¹²⁰ deyilir:

1. Polşa vətəndaşları birləşmək azadlıqlarını Polşa Respublikasının Konstitusiyasına və nizamnamələri ilə müəyyən edilən hüquqi qaydalara uyğun şəkildə həyata keçirirlər.
2. Birləşmək azadlığı başqa qanunlarla yalnız milli təhlükəsizliyin və ya ictimai asayişin müdafiəsi və ya ictimaiyyətin sağlamlığını və mənəviyyatını və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını qorumaq məqsədi ilə məhdudlaşdırıla bilər.
3. İctimai birliklər cəmiyyəti narahat edən məsələlərə dair öz fikirlərini bildirmək hüququna malikdir.

Daha spesifik məhdudiyyətlər Dövlət tərəfindən müəyyən maliyyə dəstəyi alan QHT-lərə tətbiq edilə bilər (misal üçün bəzi vergilərdən azad olma), amma bu hal belə, bitərəf təbiətinə baxmayaraq geniş mənada siyasi ölçüsü olan fəaliyyəti qadağan etmir. Bu, misal üçün Albaniyanın Qeyri-hökumət təşkilatları haqqında Qanununun 2.6-cı maddəsində “yaxşılıq və ictimai maraqlar naminə” fəaliyyətin¹²¹ aşağıdakı anlayışında müşahidə olunur:

Fərdlərin və cəmiyyətin mənəvi və digər humanitar dəyərlərini dəstəkləyən və inkişaf etdirən, insan həyatını və ya sağlamlığını müdafiə edən, ictimai və sosial xidmətləri təmin edən və həyata keçirən, fəlakətlər zamanı yardım və dəstək edən, ətraf mühiti müdafiə edən və buna dair mədəniyyət və təhsili inkişaf etdirən, mədəni, tarixi dəyərləri, ənənələri, elmi, təhsili, fiziki və mənəvi təhsili dəstəkləyən və inkişaf etdirən, yaxşı vərdişlərin, demokratik dəyərlərin inkişaf etməsinə yardımçı olan, yaxşılığı və ictimai maraqların digər aspektlərini dəstəkləyən fəaliyyətdir.

Eyni ilə Birləşmiş Krallığın 2011-ci il tarixli Xeyriyyəçilik haqqında Aktının 3(1)-ci maddəsində xeyriyyəçilik məqsədlərinin anlayışı aşağıdakı kimi ifadə edilir:

- (a) yoxsulluğun qarşısının alınması və ya azaldılması;
- (b) təhsilin inkişafı;

¹¹⁸ No. 503 of 26 may 1989-cu il.

¹¹⁹ No. 07-2630/1, 25 iyun 1998-ci il.

¹²⁰ 7 aprel 1989-cu il.

¹²¹ No. 8788, 7 may 2001-ci il.

- (c) dini inkişaf;
 - (d) səhiyyənin inkişafı və ya həyatların xilas olunması;
 - (e) vətəndaş və ya icma inkişafının təşviqi;
 - (f) incəsənət, mədəniyyət, irs və ya elmin inkişafı;
 - (g) həvəskar idmanın inkişafı;
 - (h) insan hüquqları, münaqişələrin həlli, barışıqın inkişafı, dini və ya irqi harmoniyanın və ya bərabərlik və müxtəlifliyin təşviqi;
 - (i) ətraf mühitin müdafiəsinin təşviqi və ya yaxşılaşdırılması;
 - (j) gəncliyinə, yaşlılığına, səhətinə, əlilliyinə, maliyyə çətinliyinə və ya digər səbəbə görə ehtiyacı olan şəxslərə yardım edilməsi;
 - (k) heyvanların rifahının təşviqi;
 - (l) Krallığın hərbi qüvvələrinin, polis, yanğınsöndürmə və xilas etmə xidmətlərinin və ya təcili yardım xidmətlərinin səmərəliliyinin təşviqi;
- *QHT təsis edənlərə konkret fəaliyyət sahəsi seçməyə dair hər hansı bir məhdudiyət qoyulmamalı və onlar öz adlarını (əgər ad onların təbiətinə və ya statusuna dair yalnız təəssürat yaratmırsa) seçməkdə azad olmalıdırlar;*

Beləliklə, QHT-lərin fəaliyyət sahəsini müəyyən etmək onların öz ixtiyarına verilir və bu fakta Bolqarıstanın “Qeyri-kommersiya korporativ orqanları haqqında” Qanununun 2(1)-ci maddəsində rast gəlmək olur.¹²²

Qeyri-kommersiya korporativ orqanları öz məqsədlərini sərbəst şəkildə seçə və özlərini ictimai və ya fərdi maraqlar naminə fəaliyyət göstərən təşkilatlar kimi müəyyən edə bilərlər. Bu seçim nizamnamə, təsis qərarı və ya onlara edilən dəyişiklik formasında ola bilər.

Bu o deməkdir ki, onlardan öz fəaliyyətini hər hansı coğrafi hüdüdlərlə müəyyən etmək tələb edilmir və bu onların öz seçiminə buraxılıb.

Eyni zamanda, QHT-lərin istifadə edə biləcəyi adlara dair məhdudiyətlər azdır. Məsələn, Bosniya və Herseqovina Federasiyasının ictimai birliklər və fondlar haqqında Qanununun 8 və 9-cu maddələrində qeyd olunur ki:

İctimai birliyin və ya fondun adı və loqosu başqa ictimai birliklərin və fondların adlarından və loqolarından aydın fərqlənməlidir. İctimai birliklərin və fondların reyestrini aparan səlahiyyətli orqanlar eyni ad altında iki və ya daha çox ictimai birlik və ya fond daxil edə bilməz.

Əgər iki və ya daha çox ictimai birlik və ya fond eyni ad ilə reyestrə daxil edilməyə dair ərizə ilə müraciət edərsə, ərizəni birinci təqdim edən təsdiq olunacaq. Reyestrda belə məlumat artıq mövcuddursa, qeydiyyatı görə məsul orqan qərar qəbul edərək 30 gün ərzində sonrakı ərizəçidən (ictimai birlik və ya fond) adının dəyişdirilməsini tələb edir.

Bununla yanaşı Bolqarıstanın “Qeyri-kommersiya korporativ orqanları haqqında” Qanununun 7(2)-ci maddəsində deyilir:

Ad çəşdirici olmamalı və yaxşı əxlaqa zidd olmamalıdır.

Bosniya və Herseqovina Federasiyasının ictimai birliklər və fondlar haqqında Qanununun 10-cu maddəsində qeyd olunduğu kimi müəyyən dövlət qurumları ilə

¹²² Prom. SG. 81/6 oktyabr 2000-ci il.

oxşar olan konkret terminlərin istifadə edilməsinə bəzi məhdudiyyətlər qoyula bilər:

İctimai birliyin və ya fondun adında aşağıdakı terminlərin istifadə edilməsi qadağandır:

1. Bosniya və Herseqovina - Bosniya və Herseqovinanın müvafiq orqanının icazəsi olmadan;
2. Federasiya – ictimai birliklər və ya fondların fəaliyyətinin qanuna uyğunluğuna nəzarət edən federal inzibati orqanın icazəsi olmadan;
3. Kantonun adı – əhatə etdiyi məsələlərdə ictimai birliyin və ya fondun fəaliyyətlərini əhatə edən kanton səviyyəsində inzibati orqanın icazəsi olmadan;
4. Şəhər və bələdiyyənin adı – mer və ya bələdiyyənin məsul vəzifəli şəxsinin icazəsi olmadan.

Qeydiyyatsız təşkilatlar

- *Qanunda ictimai birliyin qeydiyyatının olmamasının onun qanunsuz olması mənasını daşımadığı və onun sadəcə üzvlərindən fərqlənən hüquqi statusunun olmamasına dair açıq-aydın müddəa olmalıdır. Bundan başqa, “leqallaşma” tələb yox, seçim olmalıdır, çünki o, yeni hüquq yaratmır;*

Bu yanaşma Birləşmiş Krallıqda qeydiyyatsız ictimai birliklərin rəsmi anlayışında öz əksini tapır:

“Qeydiyyatsız ictimai birlik” məqsədi gəlir əldə etməmək olan, bir araya gələn bir qrup şəxs arasında saziş əsasında yaranan təşkilatdır (misa! üçün, könüllü qrup və ya idman klubu). Qeydiyyatsız ictimai birliyi qeydiyyata qoymaq tələb edilmir və onu yaratmaq pulsuzdur.¹²³ Fərdi üzvlər hər hansı borca və ya müqavilə öhdəliyinə görə şəxsən məsuliyyət daşıyırlar¹²³.

Oxşar olaraq, bu, Finlandiyanın “İctimai Birliklər haqqında” Aktının 58 və 59-cu maddələrində də əks olunur:

Maddə 58

Öhdəliklərə görə məsuliyyət

Reyestrə daxil edilməyən ictimai birlik hüquq əldə edə və ya öhdəlik götürə, öz adından məhkəmədə iddiaçı və ya cavabdeh ola bilməz.

Qeydiyyatsız ictimai birliyin adından edilən hərəkətdən irəli gələn öhdəliklərə görə məsuliyyət birgə olaraq və ya ayrı-ayrılıqda belə hərəkətdə iştirak etmiş və ya ona dair şəxsən qərar qəbul etmiş şəxslərin üzərinə düşür. Belə öhdəliyə görə ictimai birliyin digər üzvləri şəxsən məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 59

İctimai birliyin adından hərəkət etmə

Qeydiyyatsız ictimai birliyə dair məhkəmənin və ya digər orqanın icraatında olan işlə əlaqədar ictimai birliyin sədri və ya onun icraçı komitəsi və ya onun funksiyalarını yerinə yetirən digər şəxs ictimai birliyin adından çıxış edə bilər. İctimai birliyə ünvanlanan yazışma da belə şəxslə aparıla bilər.

Qeydiyyatsız ictimai birliyin ləğvinə dair tədbir ictimai birliyin bir və ya daha çox üzvlərinə və ya icraçı komitəsinə qarşı görülə bilər. Belə tədbir cavabdehin (cavabdehlərdən birinin) qeydiyyata olduğu ərazi üzrə bələdiyyə məhkəməsi qaydasında olmalıdır.

Digər məsələlərdə qeydiyyatsız ictimai birliklərə *mutatis mutandis* 15, 10, 11, 43, 44, 60 və 62-ci maddələrin müddəaları şamil edilməlidir.

Oxşar olaraq, Serbiyanın “İctimai birliklər haqqında” Qanununun 4-cü maddəsi:

¹²³ <https://www.gov.uk/unincorporated-associations>.

İctimai birliklərin Reyestrinə məlumatın daxil edilməsi könüllü xarakter daşıyır. İctimai birlik hüquqi şəxs statusunu Reyestrə daxil edildiyi andan əldə edir.

Bundan başqa, Polşanın “İctimai birliklər haqqında” Qanununda qeydiyyatsız təşkilatlara dair daha təfərrüatlı yanaşmaya rəst gəlinir:

Maddə 40.

1. Sadə ictimai birlik ictimai birliyin sadələşdirilmiş formasıdır və onun hüquqi şəxs statusu yoxdur.
2. Sadə ictimai birlik yaratmaq istəyən ən azı 3 şəxs ictimai birliyin əsasnaməsini qəbul edir. Əsasnamədə sadə ictimai birliyin adı, onun məqsədi, ərazisi, fəaliyyətlərinin növü, yerləşdiyi yer və nümayəndəsi barədə məlumat olmalıdır.
3. Təsisçilər sadə ictimai birliyin təsis edilməsi və yeri barədə müvafiq agentliyə yazılı şəkildə məlumat verir. Bu müraciətdə yuxarıdakı 2-ci abzasda göstərilən məlumatlar əks olunmalıdır.

Maddə 41.

1. İctimai birlik bu Qanunun 16-cı maddəsinin 2-ci abzasında göstərilən şərtləri yerinə yetirməyə nəzarət edən agentliyin və ya dövlət ittihamçısının vəsatəti ilə məhkəmə sadə ictimai birliyin təsis edilməsini qadağan edə bilər.¹²⁴
2. Nəzarət edən agentliyə ictimai birliyin təsis edilməsinə dair məlumat daxil olduğu gündən 30 gün ərzində sadə ictimai birliyin fəaliyyəti qadağan olunmasa, ictimai birlik öz fəaliyyətini başlaya bilər.

Maddə 42.

1. Sadə ictimai birliyə aşağıdakılar icazə verilmir
 - 1) yerlərdə filiallar yaratmaq;
 - 2) ictimai birliklərin assosiasiyasına qoşulmaq;
 - 3) hüquqi şəxslərlə birləşmək;
 - 4) iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olmaq;
 - 5) ianə, miras qəbul etmək, dövlət qrantları almaq və ya ictimai dəstəkdən istifadə etmək.
2. Sadə ictimai birliyin fəaliyyətləri üçün maliyyə mənbəyi üzvlərinin verdiyi vəsaitlərdir.

Maddə 43.

Hazırkı fəsildə tənzimlənməyən digər məsələlərdə hazırkı qanunun müddəaları aşağıdakı şərtlərlə müvafiq qaydada tətbiq edilir:

1. 9-15-ci maddələrə, 14-cü maddənin 2-ci abzasına, 17-20-ci maddələrə, 22-24-cü maddələrə, 30-cu maddəyə, və 32-ci maddənin 2-ci abzasına şamil edilmir;
2. nizamnamə dedikdə qanunda sadə ictimai birliyin əsasnaməsi nəzərdə tutulur.

Ölkədə yaşama/vətəndaşlığa dair tələblər

- *Təsisçilərin ölkədə daimi yaşamaq hüququna və ya QHT-nin (xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliyinin) rəhbərinin müavininin vətəndaşlığına dair məhdudiyətlər hər kəsin birləşmək azadlığına zidd olduğu üçün qanunvericilikdən çıxarılmalıdır;*

Misal üçün, Litva Respublikasının “İctimai birliklər haqqında” Qanununun 4.1-ci maddəsində olduğu kimi (aşağıda göstərilir) QHT-lərin yaradılması və ya fəaliyyəti ilə əlaqədar vətəndaşlıq və ya ölkədə yaşamaq hüququna dair tələblər olmalı deyil¹²⁵:

18 yaşına çatmış fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər ictimai birliyin memorandumunu imzalamaqla onu təsis edə bilər. İctimai birliyin ən azı üç təsisçisi olmalıdır.

¹²⁴ Misal üçün, “Məhkəmə ictimai birliyin qeydiyyatına dair qərarı onun nizamnaməsinin qanuna uyğun olmasını və təsisçilərin hazırkı qanunda müəyyən edilən tələblərə cavab verməsini müəyyən etdikdən sonra qəbul edir”.

¹²⁵ No. IX-1969, 22 yanvar 2004-cü il.

Və ya Albaniyanın QHT Qanununun 4-cü maddəsində göstərilədiyi kimi əcnəbilərin müvafiq hüququ açıq qeyd edilməlidir:

Hər bir fiziki və ya hüquqi şəxs, yerli və ya xarici, qeyri-hökumət təşkilatını təsis etmək, onun üzvü olmaq və ya onun idarəçilik orqanlarında və ya inzibati heyətində iştirak etmək hüququna malikdir.

Oxşar olaraq, Bolqarıstanın “Qeyri-kommersiya korporativ orqanları” haqqında Qanununun 5-ci maddəsində deyilir:

Qeyri-kommersiya korporativ orqanının təsisçiləri Bolqarıstanın və xarici ölkənin korporativ orqanı və hüquq qabiliyyəti olan fərdləri ola bilər.

Lakin, Serbiyanın “İctimai birliklər haqqında” Qanununun 10-cu maddəsində olduğu kimi, bəzən bəzi təsisçilərin sözügedən ölkədə rezident olması tələb olunur:

İctimai birlik ən azı 3 (üç) təsisçi tərəfindən yaradıla bilər. Onlardan ən azı birinin Serbiya Respublikası ərazisində daimi yaşayış yerinə olmalı və ya baş ofisi Serbiya Respublikası ərazisində yerləşməlidir.

Nizamnamə kapitalına qoyulan tələblər

- *Fond yaratmaq üçün hər hansı konkret kapital məbləği tələb edilməməlidir, çünki belə tələb onların yaranmasının təşviq edilməsindən çox, ona mane olur;*

Bəzi qanunlar Bosniya və Herseqovina Federasiyasının “İctimai birliklər və fondlar haqqında” aşağıdakı Qanununun 21.4-cü maddəsində olduğu kimi fondun yaranması üçün minimal məbləğ nəzərdə tutur:

Fondun qeydiyyatına dair memorandumda aşağıdakı əks olunur:

4. Təsisçi tərəfindən 2000 KM məbləğindən az olmayaraq pul şəklində və ya digər formada əmlakın depozitə qoyulması;

Digər qanunlar isə, misal üçün Albaniyanın “Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında” Qanununun 16-cı maddəsində olduğu kimi, bu məbləği təsisçilərin seçiminə buraxır:

Fonlarda təsis aktı fondun məqsədinə çatmaq üçün və fəaliyyət sahəsinə lazım olan əmlakın təbiətini, mənbəyini və dəyərini əks etdirməlidir.

Oxşar olaraq, Çexiya Respublikasının “İctimai faydalı korporasiyalar” haqqında Aktının 4(2)(i)-ci maddəsində deyilir¹²⁶:

fiziki şəxs olan təsisçilər tərəfindən qoyulan əmlakın dəyəri və təsviri; nağdsız formada olduqda isə əmlakın spesifikasiyası və səlahiyyətli ekspert tərəfindən onun qiymətləndirilməsi.

¹²⁶ Akt No. 248/1995 Coll. 28 sentyabr 1995-ci il.

Qeydiyyat prosesi

- *Qeydiyyat onlayn formada həyata keçirilməlidir və şablon nizamnamələr istifadə edildikdə avtomatik olaraq qüvvəyə minməlidir, lakin artıq istifadədə olan adın və ya çaşdırıcı adın dəyişdirilməsi, Konstitusiya və qanuna açıq zidd olan məqsədlərin çıxarılmasını tələb etmək imkanı olmalıdır;*

Belə prosedurlar, misal üçün, Estoniyada¹²⁷ QHT-ləri qeyri-kommersiya ictimai birlikləri kimi və Birləşmiş Krallıqda¹²⁸ təminatlarla məhdudlaşdırılan şirkətləri qeydiyyata almaq üçün istifadə edilir. Bu prosedurlar şablon nizamnamə müddəalarını istifadə etməklə sürətləndirilir və təsisçilərə yalnız məqsədləri və fəaliyyəti müəyyən etmək qalır.

- *QHT-lərin inkişafına onların nizamnamələrinə edilən dəyişikliklərin qanuni olmasını ehtimal etməklə yardım olunmalıdır və nəzarət edici orqana həmin dəyişikliklərin leqallığına dair nəzarət həvalə edilməlidir;*

Bunu qanunla tənzimləmək lazım deyil, QHT-nin məqsəd və fəaliyyətlərinin qanuna uyğunluğunu qiymətləndirən şəxslərin təlimində onlara aşılmaq lazımdır. Lakin qeyd edildiyi kimi CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin 35-ci bəndində deyilir:

Hüquqi şəxs statusu əldə etmək istəyən QHT-lərin məqsədlərinin qəbul edilən olub-olmadığının qiymətləndirilməsi siyasi plüralizm anlayışı barədə yetərinə məlumatlılığa və bu anlayışa hörmətə əsaslanmalıdır. Bu qərəzlikdən irəli gəlməməlidir.

Bundan başqa, Avropa Məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, nizamnamədə ifadə edilən məqsədlərdən fərqlənən gizli məqsəd və niyyətlərin mövcudluğunu yalnız ictimai birliyin məqsədlərini onun fəaliyyəti¹²⁹ ilə müqayisə edərək yoxlamaq olar və nizamnamədə istifadə edilən sözlər kontekstdən kənar¹³⁰ istifadə edilməməlidir.

Könüllülər

- *könüllülərlə müqavilə bağlamaq tələbində dəyişikliklər edilməlidir ki, həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin xarakterinin və müvafiq QHT-lərin konkret tələbatlarının və durumunun konkret müqavilələrdə nəzərə alınması təmin edilsin.*

QHT-lərin könüllülərlə müqavilələrin dəyərliliyini hər iki tərəf getdikcə daha çox qəbul edir, belə ki, onlar könüllülərin təkə öz hüquqlarını deyil, həm də rollarını və vəzifələrini başa düşmələrinə kömək edir, həmçinin, çox zaman QHT-lərin həyatı əhəmiyyətli resursları idarə etmələrinə, həmin resurslara güvənmələrinin doğura biləcəyi risklərə qarşı tədbirlər görmələrinə yardım göstərə bilər.

¹²⁷ Bax: https://www.eesti.ee/eng/ettevotte_registreerimine.

¹²⁸ Bax: <https://www.gov.uk/limited-company-formation/register-your-company>.

¹²⁹ Bax, misal üçün, *Türkiyənin Birləşmiş Kommunist Partiyası Türkiyəyə qarşı işində* [GC], no. 19392/92, 30 yanvar 1998-ci il, paraqraf 58.

¹³⁰ Bax, misal üçün, *Azadlıq və Demokratiya Partiyası (ÖZDEP) Türkiyəyə qarşı işində* [GC], no. 23885/94, 8 dekabr 1999-cu il, paraqraf 41.

Lakin bu cür müqavilələrin məcburi icra qüvvəsinə malik olması və ya onların mətnində nələrin nəzərdə tutulmalı olması məsələsinə Avropada ümumi yanaşma mövcud deyil.¹³¹ Sonuncunu QHT-lərin seçiminə buraxmaq lazımdır ki, konkret hallar və könüllü fəaliyyətin formaları nəzərə alın bilsin.

Maliyyə

– *aydınlıq gətirilməlidir ki, ianələr konkret məqsədin həyata keçirilməsi üçün verilə bilər.*

Bu təkcə o demək deyil ki, cari qanunvericilik normalarında aydın şəkildə göstərilməlidir ki, ianə konkret məqsəd üçün verilməlidir. İanə tamamilə haqlı olaraq konkret malların və ya xidmətlərin alınması müqabilində verilən bir şey (istər maliyyə vəsaiti, istərsə də əmlak, mal və ya xidmətlər formasında) hesab edilməsə də,¹³² bir qayda olaraq, bu termin həm QHT-nin fəaliyyətinin ümumi məqsəd və vəzifələrinə, həm də konkret olaraq onlardan hər hansı birinə nail olunmasına göstərilən yardımı əhatə edən termin sayıla bilər.

İanənin hər hansı konkret məqsəd daşayıb-daşımaması donor tərəfindən həll edilən məsələdir, lakin QHT də hər hansı məhdudiyyətlərin şamil olunduğu ianəni qəbul edib-etməmək barədə qərar verməkdə sərbəst olmalıdır.

– *ianələrin bank köçürmələri vasitəsilə verilməsi barədə heç bir tələb olmamalıdır, amma müəyyən edilmiş həddən yuxarı olan nağd ianələrlə əlaqədar olaraq, xüsusən müəyyən formada hüquqa zidd fəaliyyətlərdən şübhələnmək üçün qanuni əsas varsa, müəyyən hesabat və ya açıqlama öhdəliyi mövcud olmalıdır.*

Kiminsə QHT-yə nağd formada verə biləcəyi məbləğin məhdudlaşdırılmasına və beləliklə həmin məbləğdən artıq olan məbləğin bank vasitəsilə köçürülməsinin donordan tələb edilməsinə dair qanunvericilik tələbinin qəbul edilməsindən ibarət ümumi praktika mövcud deyil.

Bununla belə, vergidən azad olan hər hansı ianə məbləğini almaq üçün qəbz verilməsi şərt kimi tələb edilə bilər. Bundan başqa, terrorizmin maliyyələşdirilməsi, çirkli pulların yuyulması və korrupsiya ilə bağlı narahatlıqların olması o deməkdir ki, müvafiq vəsaitlərlə bağlı daha çox şəffaflığın və hesabatlılığın təşviqi üçün həmin alınmış nağd vəsait barədə məlumat vermək və bunu açıqlamaq tələblərinin olması məqsədəuyğundur və bu, alınmış nağd ianələrin qeydə alınmasını özündə ehtiva edir.¹³³

¹³¹ Misal üçün bax: Katerina Hacı-Mitseva, "Könüllülərin fəaliyyəti ilə bağlı Avropa hüquq sistemlərinin və praktikasının müqayisəli təhlili", *Beynəlxalq qeyri-kommersiya hüququ jurnalı*, 9(3), 37–58 (2006); və Avropa Komissiyası, "Avropa İttifaqında könüllülərin fəaliyyəti", (2010).

¹³² Hərçənd ki, vergi məqsədləri üçün onların "ianə" olub-olmadığının müəyyənləşdirilməsində onların dəyəri əhəmiyyət kəsb edə bilər; misal üçün bax: <https://www.gov.uk/guidance/gift-aid-what-donations-charities-and-cascs-can-claim-on>.

¹³³ Misal üçün bax: Çirkli pulların yuyulması ilə mübarizə üçün maliyyə tədbirlərinin hazırlanması üzrə qrup (FATF), *Qeyri-kommersiya təşkilatlarından sui-istifadə edilməsi ilə mübarizə (8 saylı tövsiyə)*, (2015), 67 və 68-ci bəndlər.

– *ianələrin cinayətkar fəaliyyətin məhsulu olduğuna və ya cinayətkar məqsəd üçün istifadə ediləcəyinə dair inandırıcı sübutlara əsaslanan məhkəmə qərarı olmadan donorların kimliyinin açıqlanmasına dair heç bir öhdəlik mövcud olmamalıdır.*

CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyəyə dair İzahedici memorandumun 116-cı bəndində qeyd edildiyi kimi:

Hesabatlılıq öhdəlikləri benefisiarların yaşamaq və təhlükəsizlik hüququna aid digər öhdəliklərə, habelə şəxsi həyata və konfidensiallığa hörmət etmək öhdəliyinə riayət edilməklə yerinə yetirilməlidir. Konkret olaraq, donorun anonim qalmaq istəyinə hörmət edilməlidir. Bununla belə, şəxsi həyata və konfidensiallığa hörmət etmənin zəruriliyi mütləq deyil və cinayət əməllərinin (məsələn, çirkli pulların yuyulması ilə bağlı cinayətlərin) araşdırılması üçün maneə təşkil etməməlidir. Lakin şəxsi həyata və konfidensiallığa hər hansı müdaxilə zamanı zərurilik və mütənasiblik prinsiplərinə riayət edilməlidir.

Avropa dövlətləri ümumiyyətlə donorların kimliyinin avtomatik olaraq açıqlanmasını tələb etmir. Bundan başqa, Avropa Məhkəməsi qərara alıb ki, informasiyanın məcburi qaydada açıqlanması adekvat prosessual təminatlar olmadıqda və tələb olunan açıqlamanın dərəcəsi qeyri-mütənasib olduqda belə açıqlama ölkənin iqtisadi rifahının qorunması, yaxud iğtişaşın və ya cinayətin qarşısının alınması kimi qanuni məqsədlər daşımaya baxmayaraq Avropa Konvensiyasının 8-ci maddəsinin pozuntusunu təşkil edir.¹³⁴ Buna görə də, donorun kimliyinin açıqlanması üçün məcburiyyət tədbirinin tətbiqindən əvvəl ianənin hüquqa zidd olduğunu göstərən əsaslı səbəblərin olması zəruridir. Əlbəttə, bu, ianənin vergidən azad edilməsi, yaxud söhbət mallardan gedirsə onların gömrükdən buraxılması üçün donorun kimliyinin açıqlanması tələbinin qoyulmasına mane olmur.

– *xarici maliyyə vəsaitlərinin alınmasına qoyulan məhdudiyyətlər yalnız gömrük məsələlərinə, xarici valyutalara, çirkli pulların yuyulmasına və terrorizmə, habelə seçkilərin və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinə tətbiq edilən qanunvericiliklə məhdudlaşmalıdır.*

CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyədə aydınlıq gətirildiyi kimi, QHT-nin təsis edildiyi ölkədən xaricdə vəsaitlərin alınmasına heç bir ümumi məhdudiyyət qoyulmamalıdır, hərçənd ki, bu halda da gömrük məsələlərinə, xarici valyutalara, çirkli pulların yuyulmasına və terrorizmə, habelə seçkilərin və siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinə tətbiq edilən qanunvericiliyə riayət edilməlidir. Bu standart öz ifadəsini konkret olaraq QHT-lər barəsindəki qanunvericilikdə xarici maliyyə mənbələrinə aid müddəaların olmamasında tapıb; bu cür mənbələrdən daxil olan vəsaitlər üzərində mövcud olan hər hansı nəzarət tək-cə konkret olaraq QHT-lər üçün nəzərdə tutulan vəsaitlərə deyil, bütün vəsaitlərə aiddir. Bununla belə, CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin tələb etdiyi yanaşmanı "Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında" Albaniya Qanununun 38-ci maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş aşağıdakı ümumi müddəadan da görmək olar:

Qanunsuz məqsədlərlə və ya qanunsuz mənbələrdən maliyyə yardımı və ya maddi yardım əldə edilməsinə icazə verilmir.

Eyni zamanda, "İctimai birliklər haqqında" Serbiya Qanununun 66-cı maddəsinin müddəalarında xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin konkret tələbatları aydın şəkildə başa düşülür, həmin maddədə deyilir:

¹³⁴ Misal üçün bax: "Vinçi Konstruksyon" və "JTM Jeni Sivil e Servis" şirkətləri (Vinci Construction and GTM Génie Civil and Services) Fransaya qarşı, ərizə № 37971/97, 2 aprel 2015-ci il; və Britu Ferrinyo Beşiqa Billa-Nova (Brito Ferrinho Bexiga Villa-Nova) Portuqaliyaya qarşı, ərizə № 69436/10, 1 dekabr 2015-ci il.

Xarici ictimai birləyin nümayəndəliyi fəaliyyət göstərmək və proqramını həyata keçirmək üçün xarici valyuta əməliyyatlarını tənzimləyən qanunvericiliyin müddəalarına uyğun olaraq xaricdən ölkəyə maliyyə vəsaitləri gətirə bilər.

Serbiya Respublikasında yaranan bütün vergi öhdəliklərini və digər öhdəlikləri yerinə yetirdikdən sonra xarici ictimai birləyin nümayəndəliyi bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən sərf olunmamış maliyyə vəsaitlərini xarici valyuta əməliyyatlarını tənzimləyən qanunvericiliyin müddəalarına uyğun olaraq ölkədən kənara çıxara bilər.

Xarici ictimai birləyin nümayəndəliyi fəaliyyətləri üçün tələb olunan əşya və avadanlıqları gömrük qaydalarına və xarici ticarət əməliyyatı qaydalarına uyğun olaraq müvəqqəti qaydada idxal edə və Serbiya Respublikasından kənara çıxara bilər.

– qrantların və xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına alınması (və beləliklə faktiki olaraq təsdiqlənməsi) tələbi aradan qaldırılmalı və xidmət müqavilələri əsasında fəaliyyətlər üçün zəruri olan hər hansı icazə ümumən həmin fəaliyyətlərə tətbiq edilən lisenziya qaydaları vasitəsilə verilməlidir.

Avropa dövlətləri QHT-lər tərəfindən alınan qrantların və bağlanan xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına alınması və ya başqa formada təsdiqlənməsi barədə ümumiyyətlə heç bir tələb irəli sürmür. Qrantların qeydiyyatına alınmasının tələb edilməsi ümumiyyətlə donorların kimliyini açıqlamaq öhdəliyinin yolverilməzliyinə dair yuxarıda qeyd edilənlərə ziddir. Bundan başqa, xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına alınması tələbi CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin 14-cü bəndinə ziddir, həmin bənddə deyilir:

QHT-lər hər hansı xüsusi icazə tələb olunmadan özlərinin qeyri-kommersiya fəaliyyətlərinə dəstək üçün istənilən qanuni iqtisadi, təsərrüfat və ya kommersiya fəaliyyətləri ilə sərbəst məşğul olmaq imkanına malik olmalı, amma adətən müvafiq fəaliyyətlərə tətbiq edilən istənilən lisenziya və ya tənzimləmə tələblərinə riayət etməlidirlər.

Beləliklə, xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına alınması tələbi adətən müvafiq fəaliyyətlərə tətbiq edilməyən lisenziya və ya tənzimləmə tələblərini nəzərdə tutduğuna görə yuxarıda qeyd edilən bəndə ziddir.

Xarici QHT-lər

– xarici QHT-lərin filial və nümayəndəliklərinin qeydiyyatını tənzimləyən normalar öncə ayrıca saziş bağlanmasını tələb etməməli və hüquq subyektliyinə malik QHT-lərin təsis edilməsi prosesinə tətbiq edilən eyni tələbləri nəzərdə tutmalıdır. Bundan başqa, bu cür filial və nümayəndəliklərin sayına heç bir məhdudiyyət qoyulmamalıdır.

CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyənin tələb etdiyi bu yanaşmanı, məsələn, "Qeyri-kommersiya hüquqi şəxsləri haqqında" Bolqarıstan Qanununda görmək olar. Həmin Qanunun 38-ci maddəsinin 2-ci bəndində deyilir:

Xarici qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi bu qanunun şərtləri əsasında ölkədəki filialı vasitəsilə ictimai faydalı fəaliyyət həyata keçirə bilər.

52-ci maddənin 2-ci bəndində isə nəzərdə tutulur ki:

Xarici qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi məqsədlərinin Bolqarıstandakı ictimai qaydaya və qanunvericiliyə zidd olmamaq şərti ilə ölkədə filial təsis edə bilər.

18-ci maddənin 3-cü bəndinə əsasən bu filialların qeydiyyatı üçün yeganə əlavə tələblər bunlardır: xarici qeyri-kommersiya hüquqi şəxsinin məqsədlərinin və filialın həyata

keçirəcəyi konkret məqsədlərin göstərilməsi və sonuncunun ictimai faydalı fəaliyyətlə məşğul olacaq filial kimi müəyyən edilməsi.

Bundan azacıq fərqlənən, amma mahiyyət etibarlı ilə buna bənzər olan yanaşmanı "Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında" Albaniya Qanununun aşağıdakı müddəalarında görmək olar:

Maddə 29

Xarici qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyəti

Xarici qeyri-kommersiya təşkilatları Albaniyanın qanunvericiliyinə və adət-ənənələrinə hörmət etmək şərti ilə yerli qeyri-kommersiya təşkilatları üçün nəzərdə tutulanlarla eyni şərtlər altında Albaniya Respublikasında müvəqqəti və ya daimi fəaliyyətləri həyata keçirmək hüququna malikdirlər.

Xarici qeyri-kommersiya təşkilatları Albaniya Respublikasında fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün Albaniyanın qanunvericiliyinə uyğun olaraq qeyri-kommersiya təşkilatlarını və ya öz filiallarını təsis edə və qeydiyyatda aldıra bilərlər.

Maddə 30

Müvəqqəti fəaliyyət üçün icazə

İkitərəfli və ya çoxtərəfli müqavilələrdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, xarici qeyri-kommersiya təşkilatları müvəqqəti fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün xarici qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyət göstərdiyi sahə ilə eyni və ya analoji sahələrdə fəaliyyət göstərən dövlət orqanına müraciət edərək ondan yalnız ilkin razılıq alırlar.

Fəaliyyət üçün müvəqqəti icazənin verilməsi barədə müvafiq dövlət orqanının qərarı ərizənin təqdim edildiyi tarixdən etibarən bir aydan gec olmayaraq qəbul edilir. Əks təqdirdə icazə verilmiş hesab edilir. Ərizənin rədd edilməsinə dair qərardan bu barədə bildirişin alınmasından sonra 30 gün ərzində məhkəməyə şikayət etmək olar.

Maddə 31

Müvəqqəti fəaliyyətə icazə almaq üçün ərizə və ona əlavə olunan sənədlər

Müvəqqəti fəaliyyəti həyata keçirmək niyyətində olan xarici qeyri-kommersiya təşkilatları, bu qanunun digər tələblərinə cavab verməklə və xarici qeyri-kommersiya təşkilatının fəaliyyət göstərdiyi sahə ilə eyni və ya oxşar sahələrdə fəaliyyət göstərən müvafiq dövlət orqanının razılığını almaqla yanaşı, ərizə ilə birlikdə aşağıdakı sənədləri də təqdim etməlidirlər:

- a) öz mənsə ölkələrində hüquqi şəxs olduqlarını göstərən sənəd;
- b) xarici qeyri-kommersiya təşkilatının Albaniyada həyata keçirmək istədiyi fəaliyyətin onun yaradılmasının məqsədinə və ölkə qanunvericiliyinə uyğun olduğu barədə bəyannamə.

Digər ölkələrdə verilmiş əlavə sənədlər əsl (orijinal) nüsxədə olmalı və ya sənədi vermiş ölkənin səlahiyyətli orqanı tərəfindən lazımi qaydada təsdiqlənmiş nüsxədə olmalı, alban dilinə tərcümə edilməli və notarial qaydada təsdiqlənməlidir.

Maddə 32

Xarici qeyri-kommersiya təşkilatının filialının qeydiyyatı üçün zəruri olan sənədlər

Albaniyada filial təsis etmək niyyətində olan xarici qeyri-kommersiya təşkilatları qanunvericiliyin digər tələblərinə cavab verməklə yanaşı qeydiyyat üçün ərizələrinə təsis sənədini və nizamnaməni, eləcə də Albaniyada filial açmaq barədə təşkilatın səlahiyyətli orqanının qərarını əlavə etməlidirlər.

Digər ölkələrdə verilmiş əlavə sənədlər əsl (orijinal) nüsxədə olmalı və ya sənədi vermiş ölkənin səlahiyyətli orqanı tərəfindən lazımi qaydada təsdiqlənmiş nüsxədə olmalı, alban dilinə tərcümə edilməli və notarial qaydada təsdiqlənməlidir.

Maddə 33

Hüquqlar və vəzifələr

Qanunvericilikdə və ya beynəlxalq müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, xarici qeyri-kommersiya təşkilatları fəaliyyətlərini həyata keçirərkən yerli qeyri-kommersiya təşkilatlarının malik olduğu bütün hüquqlara və imkanlara malikdirlər və onlarla eyni qanuni vəzifələri daşıyırlar.

Analoji yanaşmanı "İctimai birliklər haqqında" Serbiya Qanununun aşağıdakı müddəalarında da görmək olar:

Maddə 59

Bu Qanunun məqsədləri üçün xarici ictimai birlik dedikdə baş ofisi başqa dövlətdə olan, müəyyən qrupun və ya cəmiyyətin ümumi maraqlarını və ya məqsədlərini reallaşdırmaq üçün həmin dövlətin hüquqi aktları əsasında təsis edilən və mənfəət əldə etmək məqsədi daşımayan fəaliyyətləri həyata keçirən istənilən ictimai birlik, habelə üzvləri özlərinin və ya cəmiyyətin ümumi maraqlarını və ya məqsədlərini reallaşdırmaq üçün və ya mənfəət əldə etmək məqsədi daşımayan fəaliyyətləri həyata keçirmək üçün könüllü əsasda birləşmiş istənilən beynəlxalq ictimai birlik və ya digər ölkələrin təşkilatı və ya beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatı nəzərdə tutulur.

Qanunvericilikdə və ya beynəlxalq müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, bu Qanunun reyestr məlumatlar daxil edilməsinə və ictimai birliyin fəaliyyətlərinə aid müddəaları baş ofisi Serbiya Respublikasının ərazisində olan xarici və ya beynəlxalq qeyri-hökumət qeyri-kommersiya ictimai birliyinin nümayəndəliyinin, filialının və digər təşkilati formada olan bölməsinin (bundan sonra ümumilikdə "xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi" adlandırılacaq) reyestr məlumatlarına və fəaliyyətlərinə də tətbiq edilir.

Maddə 60

İstənilən xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi xarici ictimai birliklərin reyestrini aparmaq vəzifəsi həvalə olunmuş qeydiyyat orqanı tərəfindən onun barəsindəki məlumatlar həmin reyestrə daxil edildiyi andan Serbiya Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərə bilər.

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən reyestr yazılı formada və vahid mərkəzi elektron məlumat bazası formasında aparılır.

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən reyestrdəki məlumatlar, onların reyestrə daxil edilməsi və reyestrin aparılması qaydası nazir tərəfindən daha ətraflı şəkildə tənzimlənir.

Maddə 61

Qeydiyyat orqanı xarici ictimai birliklərin reyestrini xarici ictimai birliklərin qeydiyyatçısı vasitəsilə aparır.

Bu Qanunda başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, kommersiya müəssisələrinin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik normaları, müvafiq olaraq, xarici ictimai birliklərin qeydiyyatçısının təyin edilməsinin şərtlərinə və qaydasına, habelə onun səlahiyyətlərinə və vəzifələrinə şamil olunur.

Maddə 62

Xarici ictimai birliklərin reyestrinə aşağıdakı məlumatlar daxil edilir: xarici ictimai birliyin adı və qısaldılmış adı; xarici ictimai birliyin təsis edildiyi dövlət və bu birliyin həmin dövlətdəki baş ofisinin ünvanı; xarici ictimai birliyin təşkilatı forması; xarici ictimai birliyin Serbiya Respublikasındakı nümayəndəliyinin və filiallarının əsas ofisinin ünvanı; xarici ictimai birliyin nümayəndəliyinin hansı müddətə təsis edilməsi; nümayəndə qismində fəaliyyət göstərmək və xarici ictimai birliyi Serbiya Respublikasında təmsil etmək səlahiyyəti verilmiş şəxsin adı və soyadı, daimi yaşayış yeri və Serbiya Respublikasının vətəndaşdırsa, fərdi identifikasiya nömrəsi yaxud Serbiya Respublikasındakı müvəqqəti yaşayış yeri, əcnəbi vətəndaşdırsa, onun yol sənədinin nömrəsi və həmin sənədi vermiş dövlət; xarici ictimai birliyin məqsədləri; xarici ictimai birliyin nümayəndəliyinin fəaliyyətinin qadağan edilməsi proseduruna başlanıldığını və xarici ictimai birliyin nümayəndəliyinin fəaliyyətinin qadağan edildiyini göstərən qeydlər; xarici ictimai birliklərin reyestrinə (nümayəndəlik barədə) məlumatların daxil edilməsinə, məlumatlarda dəyişiklik edilməsinə və ya onların reyestrdən silinməsinə dair qərarın nömrəsi və tarixi.

Maddə 63

Xarici ictimai birliklərin reyestrinə məlumatların daxil edilməsi xarici ictimai birliyin nümayəndəliyinin həmin məlumatın daxil edilməsi barədə ərizəsi əsasında həyata keçirilir.

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən ərizənin məzmunu və forması nazir tərəfindən müəyyən edilir.

Məlumatın reyestrə daxil edilməsi barədə ərizəyə aşağıdakılar əlavə olunur: ictimai birliyin öz ölkəsində qeydiyyatda alındığına dair sənədin surəti və təsdiqlənmiş tərcüməsi, yaxud ictimai birliyin öz ölkəsində həttə reyestrə daxil edilməmiş olsa belə, öz ölkəsinin qanunvericiliyinə əsasən hüquqi şəxs statusuna malik olduğunu təsdiq edən, habelə məhkəmə və ya notariat tərəfindən təsdiqlənmiş olan qeydiyyat şəhadətnaməsinin (çıxarışın) təsdiqlənmiş surəti və həmin qeydiyyat şəhadətnaməsinin (çıxarışın) təsdiqlənmiş tərcüməsi; Serbiya Respublikasında nümayəndəliyin təsis edilməsi barədə xarici ictimai birliyin səlahiyyətli orqanının qərarının təsdiqlənmiş surəti və həmin qərarın tərcüməsinin təsdiqlənmiş surəti; Serbiya Respublikasında nümayəndəliyini təsis etməyə hazırlaşan ictimai birliyin təsisçilərinin kimliyini göstərən, onların dövləti tərəfindən verilən sənədin təsdiqlənmiş surəti və həmin sənədin tərcüməsinin təsdiqlənmiş surəti; nümayəndə qismində fəaliyyət göstərmək və xarici ictimai birliyi Serbiya Respublikasında təmsil etmək səlahiyyəti verilmiş şəxsin təyin edilməsi barədə qərarın təsdiqlənmiş surəti və həmin qərarın tərcüməsinin təsdiqlənmiş surəti; həmin şəxsin kimliyini göstərən sənədin və onun Serbiya Respublikasında qeydə alınmış daimi və ya müvəqqəti yaşayış yerini göstərən sənədin təsdiqlənmiş surəti və bu sənədlərin tərcüməsinin təsdiqlənmiş surəti; xarici ictimai birliyin nümayəndəliyinin nizamnaməsinin və ya Serbiya Respublikası ərazisindəki əsas ofisi və daxili təşkilatı strukturu barədə məlumatları özündə əks etdirən müvafiq sənədin surəti və təsdiqlənmiş tərcüməsi.

Xarici ictimai birliklərin qeydiyyatçısı xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi barədə məlumatların xarici ictimai birliklərin reyestrinə daxil edilməsinə dair qərar qəbul edir.

Xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi barədə məlumatların xarici ictimai birliklərin reyestrinə daxil edilməsinə dair qərar həmin xarici ictimai birliyin vəsaiti hesabına "Serbiya Respublikasının rəsmi məlumat bülleteni"ndə dərc olunur.

Maddə 67

Məqsədləri və fəaliyyətləri Serbiya Respublikasının Konstitusiyasına, bu Qanuna, Serbiya Respublikasının bağladığı beynəlxalq müqavilələrə və ya digər hüquqi aktlara zidd deyilsə, xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi Serbiya Respublikasının ərazisində sərbəst fəaliyyət göstərmək hüququna malikdir...

Hesabatlılıq və nəzarət

– hesabatlılıq öhdəlikləri elə müəyyənləşdirilməlidir ki, bir qayda olaraq eyni informasiyanı bir neçə müxtəlif dövlət orqanına bir dəfədən artıq təqdim etmək tələb olunmasın və məlumatların tələb olunan təfsilatlılıq dərəcəsi müəyyən edilərkən QHT-nin gəlirinin həcmi nəzərə alınmalıdır.

Əgər QHT-lər müəyyən formada dövlət dəstəyi almırlarsa, məsələn, xeyriyyəçilik statusuna malik deyillərsə, qrant almırlarsa və vergidən azad edilməyiblərsə, Avropa təcrübəsində bu cür hallarda ümumiyyətlə QHT-lərin öz fəaliyyətləri barədə hesabat verməsi tələbi qoyulmur. Bundan əlavə, müəyyən fəaliyyətlərə tətbiq edilən tənzimləmə və ya lisenziyalaşdırma rejiminə riayət edilməsi müəyyən hesabatlılıq öhdəliyini yarada bilər.

Kommersiya fəaliyyətini asanlaşdırmaq üçün hazırlanmış "bir pəncərəli" hesabatlılıq sistemi¹³⁵ hələ ki QHT-lərin hesabatlılıq öhdəliklərinə şamil edilmir. Amma həmin sistemin onlara şamil edilməsi Avropa standartlarının ümumi tələbinə, yəni onların fəaliyyəti üçün əlverişli mühit yaratmaq tələbinə uyğun olardı. Bundan başqa, QHT-lərə şamil olunan hesabatlılıq tələblərində onların gəlirlərinin səviyyəsinin nəzərə alınması hallarına aid nümunələr var, məsələn, Birləşmiş Krallıqda xeyriyyə təşkilatlarının illik dövriyyələrinin həcmnin 25,000 funt sterlinqdən çox və ya az olduğunu müəyyənləşdirmək üçün onlardan illik dövriyyələrini göstərmələri tələb olunur.¹³⁶

– hüquq subyektliyinə malik olan QHT-lərdən yalnız hüquqi ünvanları barədə ətraflı məlumat təqdim etmələri tələb edilməli, filialların və ya nümayəndəliklərin təsis edilməsi barədə və üzvlərindən hər hansı birinin vətəndaşlığı, ev ünvanı və müqavilə münasibətləri barədə məlumat təqdim etmələri isə tələb edilməməlidir.

Bu təfsilatların heç biri, misal üçün, "Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında" Albaniya Qanununda, "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniya və Herseqovina Federasiyasının Qanununda, "Qeyri-kommersiya birlikləri haqqında" Estoniya Qanununda,¹³⁷ "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniyadakı Serb Respublikasının Qanununda,¹³⁸ "İctimai birliklər haqqında" Finlandiya Qanununda, "İctimai birliklər haqqında" Litva Respublikasının Qanununda, "İctimai birliklər haqqında" Serbiya Qanununda və "Birləşmək hüququ haqqında" 27 mart 1990-cı il tarixli Slovakiya Qanununda tələb olunmur.

Eyni sözlər "Qeyri-kommersiya hüquqi şəxsləri haqqında" Bolqarıstan Qanununa da aiddir, amma ictimai birliklərin filialları barədə məlumatın onların nizamnamələrinə daxil edilməsi barədə 20-ci maddənin 7-ci bəndindəki tələb istisna təşkil edir. Analoji olaraq, "İctimai birliklər haqqında" Polşa Qanununun 20-ci maddəsinin 2-ci bəndi sadəcə olaraq yaradılan hər hansı filialın yeri barədə nəzarət orqanının məlumatlandırılmasını tələb edir.

"İctimai birliklər və fondlar haqqında" Rumıniya Fərmanının¹³⁹ 13-cü maddəsinin 2-ci bəndi filialların qeydiyyatına alınmasını tələb edir, amma bu fakt önəmlidir ki, o həm də filialların onları təsis etmiş QHT-lərdən ayrılıqda götürülən hüquqi şəxs olduqlarını nəzərdə tutur.

¹³⁵ Misal üçün bax: "Hesabatlılıq rəsmiyyətlərinə dair direktiv" (2010/65/EU).

¹³⁶ Bax: <http://forms.charitycommission.gov.uk/contact-us/update-your-details/complete-your-annual-return/>.

¹³⁷ RT I 1996, 42, 811.

¹³⁸ Rəsmi məlumat bülleteni № 52, 17 oktyabr 2001-ci il.

¹³⁹ № 26, 30 yanvar 2000-ci il.

– QHT-nin fəaliyyətlərinin onun nizamnaməsinə və ya qanunvericilikdə konkret olaraq göstərilməyən tələblərə uyğunluğu üzərində heç bir nəzarət həyata keçirilməməli, yerlərdə yoxlamalar isə yalnız ciddi qanun pozuntularına dair əsaslı şübhə olduğu halda aparılmalıdır.

QHT-nin nizamnaməsinə riayət etmə məsələsi, qanuna riayət etmə məsələsindən fərqli olaraq mahiyyət etibarını ilə onun üzvlərinə və ya idarəetmə orqanına aid məsələdir ki, bu da, misal üçün, "Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında" Albaniya Qanununun 28-ci maddəsində öz əksini tapıb:

Üzvlər arasında, onlarla qərarverici orqanlar və icra orqanları arasında və yaxud onlarla işçilər arasında fikir ayrılıqları qeyri-kommersiya təşkilatının nizamnaməsinə və qaydalarına uyğun olaraq vicdanlı yanaşma əsasında həll olunur, əks halda həmin məsələ məhkəmə tərəfindən həll olunur.

Bu məsələ "Birləşmək hüququ haqqında" 27 mart 1990-cı il tarixli Slovakiya Qanununda da öz əksini tapıb:

1) İctimai birliyin üzvü birliyin müəyyən orqanlarının qərarını qanunsuz hesab edirsə və ya həmin qərarın nizamnaməni pozduğunu iddia edirsə və nizamnaməyə əsasən həmin qərardan birlik daxilində şikayət etmək mümkün deyilsə, həmin üzv qərardan xəbər tutduğu vaxtdan etibarən 30 gün ərzində, amma qərarın qəbulundan 6 aydan artıq müddətin keçməməsi şərti ilə, müvafiq rayon məhkəməsindən həmin qərarın etibarlılığının araşdırılmasını tələb edə bilər.

2) Araşdırmaya başlamaq barədə müraciət dayandırıcı qüvvəyə malik deyil. Bununla belə, əsaslı hallarda məhkəmə etiraz edilən qərarın icrasını dayandıra bilər.

Bu məsələ ilə bağlı diqqətçəkən istisna halı "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniya və Herseqovina Federasiyasının Qanununda tapmaq olar. Qanunun 51-ci maddəsi QHT tərəfindən nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş məqsədlərə və fəaliyyətlərə uyğun olmayan fəaliyyətlər həyata keçirildikdə cəza sanksiyasını nəzərdə tutur (aşağıda "Cəza sanksiyaları" bölməsinə bax).

Artıq qeyd edildiyi kimi, CM/Rec(2007)14 sayılı Təvsiyə tələb edir ki, bunun əksini göstərən dəlil yoxdursa, QHT-lərin fəaliyyətləri qanuna uyğun sayılmalıdır (67-ci bənd) və bunun nəticəsi olaraq Təvsiyənin 68-ci bəndində göstərilir ki, yalnız:

hesabatlılıq tələblərinə riayət edilmədiyi təqdirdə, yaxud ciddi qanun pozuntularının baş vermiş olmasından və ya baş verə biləcəyindən şübhələnmək üçün əsaslı səbəblər olduqda nəzarət orqanı tərəfindən yoxlanmaq üçün QHT-lərdən mühasibat kitablarını, sənədləri və fəaliyyətlərinə dair məlumatları təqdim etmələri tələb oluna bilər.

– hər hansı qanun pozuntularını aradan qaldırmaq üçün müddət müəyyən edilərkən zərurət olduqda imkan verilməlidir ki, müvafiq QHT nizamnaməsində dəyişiklik etmək üçün tələb olunan vaxta malik olsun.

QHT-nin fəaliyyətləri ilə bağlı müəyyən edilmiş istənilən qanun pozuntularının aradan qaldırılmalı olması heç bir sual doğurmur. Lakin buna nail olmaq üçün müəyyən edilən müddətlər heç də həmişə praktiki cəhətdən real olmur, xüsusən zəruri dəyişikliklərin edilməsi üçün rəsmi prosedurlara riayət etmək tələb olunursa. Buna görə də, tənzimləyici normaların tələblərinə riayət edilməsinə münasibətdə "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniya və Herseqovina Federasiyası Qanununun 50-ci maddəsində öz əksini tapmış daha çevik yanaşmadan istifadə etmək məntiqliqə uyğun olar, həmin maddədə deyilir:

Publik səlahiyyətləri həyata keçirən ictimai birlik və ya fond ona həvalə olunmuş fəaliyyətləri vəzifələrinə uyğun şəkildə yerinə yetirmirsə, səlahiyyətli inzibati nəzarət orqanı ictimai birliyin və ya fondun idarəetmə şurasına bu barədə yazılı bildiriş verir və müəyyən edilmiş pozuntuların düzəldilməsinə yönələn tədbirləri, habelə səlahiyyətləri və vəzifələri daxilində olan digər tədbirləri təklif edir.

Fəaliyyətlərin dayandırılması

– QHT-nin fəaliyyətlərinin dayandırılması barədə müddəa ləğv edilməli, QHT-nin ləğvi barədə müddəa isə ciddi pozuntu halları ilə məhdudlaşmalıdır.

QHT-nin fəaliyyətlərini dayandırmaq səlahiyyətinin müstəsna xarakteri bu faktı öz ifadəsini tapıb ki, "Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında" Albaniya Qanununda, "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniya və Herseqovina Federasiyasının Qanununda, "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniyadakı Serb Respublikasının Qanununda, "Qeyri-kommersiya hüquqi şəxsləri haqqında" Bolqarıstan Qanununda, "Qeyri-kommersiya birlikləri haqqında" Estoniya Qanununda, "İctimai birliklər haqqında" Litva Qanununda, "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Rumıniya Fərmanında, "İctimai birliklər haqqında" Polşa Qanununda, "Birləşmək hüququ haqqında" 27 mart 1990-cı il tarixli Slovakiya Qanununda bu səlahiyyəti nəzərdə tutan heç bir müddəa yoxdur.

Əlbəttə, bu o demək deyil ki, qanuna zidd olan konkret fəaliyyətin hər hansı digər qanunvericilik norması ilə qadağan edilməsi istisna olunur. Üstəlik, QHT-nin mövcudluğuna xitam verilməsinə dair icraatla əlaqədar olaraq onun fəaliyyətlərinə məhkəmə tərəfindən qadağa qoyula bilər, məsələn, "İctimai birliklər haqqında" Finlandiya Qanununun 43-cü maddəsinin 1-ci bəndi ictimai birliyin mövcudluğuna xitam verilməsinə dair məhkəmə icraatı ilə əlaqədar olaraq bu cür qadağanı nəzərdə tutur və güman edilir ki, onun fəaliyyətləri bu cür xitam üçün əsas təşkil edən səbəblərə aiddir. Bundan əlavə, fondlara və ya xeyriyyə təşkilatlarına və digər ictimai təşkilatlara münasibətdə hüquqa zidd davranış və ya yarıtmaz idarəetmə baş verdikdə, "Xeyriyyə təşkilatları haqqında" Birləşmiş Krallığın 2011-ci il tarixli Qanununda nəzərdə tutulduğu kimi, onları müdafiə etmək üçün tədbir görmək səlahiyyətləri mövcud ola bilər.¹⁴⁰

Bununla belə, nəzərə almaq lazımdır ki, Avropa Məhkəməsi siyasi partiyanın fəaliyyətlərinə qoyulmuş müvəqqəti qadağa ilə bağlı aşağıdakıları vurğulayıb:

Yalnız ciddi pozuntular, məsələn siyasi plüralizm və ya fundamental demokratik prinsiplərə təhlükə yaranan pozuntular siyasi partiyanın fəaliyyətlərinə qadağa qoyulmasına haqq qazandıra bilər. XDXP-nin toplantıları tamamilə dinc xarakterli olduğuna, hökumətin zorakılıq yolu ilə devrilməsi üçün heç bir çağırış edilmədiyinə və ya plüralizm və demokratiya prinsiplərini sarsıdan hər hansı başqa hərəkətlər edilmədiyinə görə tətbiq edilmiş tədbirin qarşıya qoyulmuş məqsədə mütənəsb olduğuna və "təxirəsalınmaz ictimai tələbata" uyğun olduğunu əsaslı olaraq söyləmək olmaz.

Qadağanın müvəqqəti xarakteri bu tədbirin mütənəsbliyinin nəzərdən keçirilməsində həlledici əhəmiyyət daşıyır, çünki əsaslı olaraq söyləmək olar ki, hətta müvəqqəti qadağa belə, partiyanın öz ifadə azadlığını həyata keçirməsinə və siyasi məqsədlərini gerçəkləşdirməsinə "çəkindirici təsir" göstərə bilər və üstəlik nəzərə alınmalıdır ki, o, yerli seçkilər ərəfəsində tətbiq edilir.¹⁴¹

Bu yanaşmanı eynilə QHT-lərə də şamil etmək olar.

¹⁴⁰ Bu, məsələn, etibarnaməli idarəçiliyə xitam verməyə və müvəqqəti idarəçi təyin etməyə imkan verir.

¹⁴¹ *Xristian Demokrat Xalq Partiyası Moldovaya qarşı*, ərizə № 28792/02, 14 fevral 2006-cı il.

Cərimələr

– cərimələr və onların məbləği məhdudlaşdırılmalıdır.

Bu yanaşmanı CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyə açıq-aydın tələb edir, onun 72-ci bəndində deyilir:

Bir çox hallarda QHT-lərə şamil olunan hüquqi tələblərin (hüquqi şəxs statusunun əldə edilməsi ilə bağlı tələblər də daxil olmaqla) pozulmasına görə QHT-lərə qarşı və (və ya) pozuntuya görə birbaşa məsuliyyət daşıyan hər hansı şəxslərə qarşı tətbiq edilən müvafiq sanksiya sadəcə pozuntunun düzəldilməsi tələbindən və (və ya) inzibati, mülki və ya cinayət-hüquqi cəzanın tətbiqindən ibarət ola bilər. Cəzalar qüvvədə olan qanuna əsaslanmalı və mütənasiblik prinsipinə riayət edilməlidir.

Bundan başqa, təyin edilən cərimə cəzalarının ağırlıq dərəcəsinin məhdudlaşdırılmasını, məsələn "İctimai birliklər və fondlar haqqında" Bosniya və Herseqovina Federasiyası Qanununun 51-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məhdudiyyətlərin nümunəsində görmək olar:

Aşağıdakı əməllərdən hər hansı birini törətmiş ictimai birliyə və ya fonda həmin hüquq pozuntusuna görə 300,00 Bosniya markasından 3.000,00 markayadək¹⁴² cərimə təyin edilir:

1. İctimai birliyin və ya fondun öz nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş məqsədlərə və fəaliyyətlərə uyğun olmayan fəaliyyətləri həyata keçirməsi (3-cü maddənin 2-ci və 3-cü bəndləri, 4-cü maddənin 1-ci və 2-ci bəndləri, 14-cü və 22-ci maddələr);
2. Hüquqi əqdlərdə özünün qeydiyyatda alınmış adından istifadə etməməsi (7-ci maddənin 5-ci bəndi);
3. Məlumatlarda dəyişiklik etdikdən sonra reyestrə daxil edilməli olan həmin məlumatlardakı dəyişiklik barədə 30 gün ərzində federal nazirliyə və ya kanton orqanına bildiriş verməməsi (33-cü maddə);
4. İqtisadi fəaliyyətlərdən əldə etdiyi artıq gəlirləri qanunvericilikdə və nizamnamədə nəzərdə tutulan qaydada istifadə etməməsi.

Bu maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hüquq pozuntusuna görə həm də ictimai birliyin və ya fondun məsul şəxsinə 100 markadan 1000 markayadək cərimə təyin edilir.

2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məsul şəxs nümayəndə səlahiyyətlərinə malik olan şəxs və ya konkret fəaliyyətin həyata keçirilməsinə görə birbaşa cavabdehlik daşıyan hər hansı digər şəxs hesab olunur.

"Vətəndaş birlikləri və fondlar haqqında" "keçmiş Yuqoslaviya respublikası Makedoniya" Qanununun aşağıdakı müddəaları da bu qəbildəndir:

Maddə 73

Vətəndaş birliyi və fond əmlak və aktivlərdən bu qanunun 3-cü maddəsinə və 7-ci maddəsinin 2-ci bəndinə zidd olaraq istifadə edərsə, bu pozuntuya görə 100.000,00 dinardan 200.000,00 dinaradək¹⁴³ cərimə ilə cəzalandırılır.

Bu maddənin 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş pozuntuya görə həm də hüquqi şəxs tərəfindən fəaliyyətin həyata keçirilməsinə bir ildən beş ilədək qadağa qoyulmasından ibarət təminat tədbiri təyin olunur.

Maddə 74

Vətəndaş birliyi, əcnəbilərin ictimai birliyi və fond aşağıdakı pozuntulara görə 20.000,00 dinardan 80.000,00 dinaradək cərimə ilə cəzalandırılır:

¹⁴² 1 marka = 0,511 avro (23 fevral 2017-ci i).

¹⁴³ 1 dinar = 0,16 avro (22 fevral 2017-ci i).

- məlumatları reyestrə daxil edilməzdən əvvəl fəaliyyətə başladıqda (6-cı maddənin 2-ci hissəsi);
- təsis sənədinə və ya nizamnaməyə edilmiş dəyişiklik və əlavələrin reyestrə daxil edilməsi üçün birinci instansiya məhkəməsinə ərizəni nəzərdə tutulan müddətdə təqdim etmədikdə (49-cu maddənin 1-ci hissəsi);
və
- hər hansı birliklə və ya beynəlxalq təşkilatla əlaqəliliyi və ya onlara üzvlüyü barədə 30 gün ərzində birinci instansiya məhkəməsinə məlumat vermədikdə (72-ci maddənin 3-cü hissəsi).

Maddə 75

Vətəndaş birliyini və ya fondu təmsil edən şəxs bu qanunun 52-ci maddəsinin 2-ci hissəsində və 54-cü maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş xitam halları baş verdiyi gündən etibarən 15 gün ərzində birinci instansiya məhkəməsinə məlumat vermədikdə bu pozuntuya görə 10.000,00 dinardan 25.000,00 dinaradək cərimə ilə cəzalandırılır.

Həmçinin "İctimai birliklər haqqında" Serbiya Qanununun aşağıdakı müddəaları da bu qəbildəndir:

Korporativ hüquq pozuntusu

Maddə 72

Hər hansı ictimai birlik nizamnamə məqsədlərinə aidiyyəti olmayan və ya nizamnaməsində nəzərdə tutulmayan komməriya fəaliyyətini və ya mənfəət əldə etmək məqsədi daşıyan hər hansı digər fəaliyyəti həyata keçirərsə, yaxud səlahiyyətli orqan tərəfindən onun hər hansı fəaliyyəti həyata keçirmək üçün tələb olunan şərtlərə cavab vermədiyinin müəyyən edildiyinə baxmayaraq o həmin fəaliyyəti həyata keçirərsə (37-ci maddənin 2-ci hissəsi), bu cür korporativ hüquq pozuntusuna görə ona 300.000 serb dinarından 900.000 serb dinarınadək¹⁴⁴ cərimə təyin olunur.

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən korporativ hüquq pozuntusuna görə həm də yuxarıda göstərilən ictimai birliyin məsul şəxsinə 30.000 serb dinarından 90.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur.

Xırda hüquq pozuntusu

Maddə 73

Aşağıdakı hallarda xırda hüquq pozuntusuna görə ictimai birliyə 50.000 serb dinarından 500.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur:

- 1) o, qanuna, nizamnaməsinə və ya digər daxili qaydalara, habelə üzv olduğu (kon)federasiyanın qaydalarına zidd olan fəaliyyətləri həyata keçirdikdə (9-cu maddə);
- 2) iri həcmdə və yaxud birliyin məqsədlərinə nail olmaq üçün zəruri olmayan həcmdə komməriya fəaliyyətini və ya digər fəaliyyəti həyata keçirdikdə (37-ci maddənin 2-ci hissəsinin 3-cü bəndi);
- 3) aktivlərindən və ya əmlakından yalnız nizamnamə məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə etmədikdə (41-ci maddə);
- 4) xarici ictimai birliyin nümayəndəliyi onun barəsindəki məlumatlar reyestrə daxil edilməzdən əvvəl fəaliyyətə başladıqda (60-cı maddənin 1-ci hissəsi).

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən xırda hüquq pozuntusuna görə həm də ictimai birliyin məsul şəxsinə 5.000 serb dinarından 50.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur.

¹⁴⁴ 1 serb dinarı = 0,008 avro (23 fevral 2017-ci i).

Maddə 74

Aşağıdakı hallarda xırda hüquq pozuntusuna görə ictimai birliyə 50.000 serb dinarından 500.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur:

- 1) o, nizamnaməsində müəyyən edilən qaydada fəaliyyətlərinin şəffaflığını təmin etmədikdə (5-ci maddə);
- 2) hüquqi əməliyyatları zamanı özünün reyestrə daxil edilmiş adından və ya qısaltılmış adından istifadə etmədikdə (15-ci maddə);
- 3) reyestrə daxil edilməli olan məlumatlardakı dəyişiklik barədə on beş (15) gün ərzində qeydiyyatçıya məlumat vermədikdə (33-cü maddənin 1-ci hissəsi);
- 4) fəaliyyətləri haqqında, habelə əmlakının həcmi, əldə edilməsi üsulu və istifadəsi barədə hesabatı ictimaiyyətə açıqlamadıqda və həmin hesabatı onu əmlakla təmin edənə göndərmədikdə (38-ci maddənin 6-cı hissəsi).

Bu maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilən xırda hüquq pozuntusuna görə həm də ictimai birliyin məsul şəxsinə 5.000 serb dinarından 50.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur.

Maddə 75

İctimai birliyin hər hansı nümayəndəsi ləğvetmə proseduruna başlamaq üçün qərar qəbul edilmədiyi barədə qeydiyyatçını müəyyən edilmiş müddətdə məlumatlandırmadıqda və ya belə qərarı müəyyən edilmiş müddətdə ictimaiyyətə açıqlamadıqda bu xırda hüquq pozuntusuna görə ona 5.000 serb dinarından 50.000 serb dinarınadək cərimə təyin olunur (54-cü maddənin 1-ci hissəsi).

D. İcra

19. Atılmalı olan addımların dairəsi kifayət qədər genişdir və şübhəsiz ki, onların yekunlaşması müəyyən vaxt aparacaq, xüsusən ona görə ki, CM/Rec(2007)14 sayılı Tövsiyənin 77-ci bəndi tələb edir ki:

QHT-lərin statusuna, maliyyələşdirilməsinə və ya fəaliyyət sahəsinə aidiyyəti olan əsas və yardımçı qanunvericiliyin hazırlanması zamanı QHT-lərlə məsləhətləşmələr aparılmalıdır..

Açıq tərzdə, məlumatlılıq əsasında və vaxtında aparılmalı olan bu cür məsləhətləşmələr qanunvericilik müddəalarına yenidən baxılması prosesinin problemlə aspeklərin aradan qaldırılması baxımından səmərəli olması üçün əhəmiyyətlidir.

20. Bununla belə, qanunvericilik normalarına yenidən baxılmasına başlamazdan əvvəl *səmərəli addımların atılması tələb olunur ki, qeydiyyat müddətlərinə riayət edilməməsi, qeydiyyat sənədlərində düzəliş etmək barədə dəfələrlə lüzumsuz tələblər irəli sürülməsi və s. bu kimi qanuna zidd təcrübələr hüquq subyektliyi əldə etmək istəyən QHT-lərin qeydiyyatını tənzimləyən mövcud normaların qüvvəsini heçə endirməsin.*

21. Bunun üçün təkcə qeydiyyat və nəzarət proseslərinin iştirakçılarına (hakimlərə, eləcə də inzibatçılara) təlim keçilməsi tələb olunmur, həm də hökumət aydın şəkildə göstərməlidir ki, QHT-lərə dəyər verilir, onların işləri ilə bağlı inzibatçılığın məqsədi onların təsis edilməsini və fəaliyyət göstərməsini asanlaşdırmaqdan ibarət olmalıdır və onların fəaliyyətlərinin qanuniliyi məsələsində hər hansı şübhə onların xeyrinə həll edilməlidir.

22. Bu idarəetmə orqanlarının və məhkəmələrin QHT-lərlə, onların üzvləri ilə və ya onlar üçün çalışanlarla qarşılıqlı münasibət tərzinin dəyişdirilməsinə yönələn addımlarla yanaşı, QHT-lərin fəaliyyətinin asanlaşdırılması üçün birbaşa tədbirlər görülməlidir ki, qrantların və xidmət müqavilələrinin qeydiyyatına və qrant almaq hüququ əldə etməyə qoyulan tələblər aradan qaldırılmış olsun.